

ёру мададгори беҳтарини шумост. Аллоҳтаъоло дар ҳамаи сифатҳои Худ баркамолу бемонанду беҳамто ва некӯ мададгор аст.

Поёни сураи «Ҳач» ва лиллоҳил ҳамд.

Сураи Муъминун

Сураи «Муъминун» дар Макка нозил шуда аз 118 оят иборат аст.

Номгузории сураи мазкур бо калимаи «Муъминун», валлоҳу аълам, барои он аст, ки ному ахлоқ ва фазилати некӯи муъминонро ёдовар мешавад. Ҳамчунин фазилатҳоеро номбар мекунад, ки касе ба онҳо амал намояд, дар Ҷаннат сатҳи Фирдавси аълоро соҳиб мегардад.

Мавзӯи аслҳои дини Ислом, чун тавҳид (Аллоҳ таъолоро якка доништан) ва набувват (Муҳаммад (с)-ро пайғамбари барҳақ доништан) ва маъод (ба охир расидани ин дунё, барпошавии қиёмат, аз навзиндагардонӣ ва ғ.)-ро сураи мазкур дар бар гирифтааст.

Сура бо баёни шартҳои растагории (озодшавӣ аз азоби Дӯзах ва дохилшавӣ ба Ҷаннат) инсонҳо оғоз гардида, баъдан далелҳои қудрат ва ягонагии Аллоҳро, ки ҳар инсонӣ оқил ҳамагӯза онҳоро мисли офариниши инсон, ҳайвонҳо, наботот, Коиноти бо ситорагон оросташуда ва ғайра мушоҳида менамояд, баррасӣ мекунад. Дар идомаи оятҳои ин сура, барои тасаллиии Расулаллоҳ (с) то ин, ки аз озори мушрикони ва кофирони дилгир нашавад, қиссаи пайғамбарони пешин чун Нӯҳ (а), Ҳуд (а), Мӯсо (а) ва Исо (а) нақл шудааст.

Дар бораи душмании кофирони Макка низ сухан меравад, ки чӣ гуна бо вучуди далелҳои равшан боз ҳам бар зидди ҳақ ба мубориза бархостанд. Дар идома оятҳои ин сура бо далелҳои раднопазир ҳақ будани барпошавии рӯзи қиёмат, аз навзиндагардонидани ҳама инсонҳо, гирдовариҳои инсонҳо дар саҳрои қиёмат барои бозпурсӣ аз ақида ва амалҳои дар дунё содиркардашон сухан меравад.

Бо баёни аҳволи мардум дар рӯзи қиёмат сура ба охир мерасад. Дар он рӯз мардум ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд, гурӯҳи некбахтон ва гурӯҳи бадбахтон. Дар он рӯз ҷуз имон ва амали некӯ

дигар мансаб, авлод, сарвати дунё, ҳеҷ чиз барои халосӣ аз азоби илоҳӣ судманд нест. Он рӯз фарёд, зорӣ ва кашмакаши кофирону гунаҳкорон баланд мешавад, аммо барои онҳо фарёдрас кучост?! Ин буд назари кӯтоҳе ба мундариҷаи сураи «Муъминун».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

Муфасссирони гиромӣ аз Имом Аҳмад ибни Ҳанбал, Тирмизӣ, Насой ва Ҳоким аз Умар (р) ҳадисеро ривоят кардаанд, ки рӯзе ба Расулаллоҳ (с) ваҳй нозил мешуд, мо соате то тамомшавии ваҳй интизор шудем. Сипас Расулаллоҳ (с) рӯй ба қибла карда, дастони худро ба осмон бардошта, чунин дуо карданд: **«Аллоҳумма зидна ва ла танқусна, ва акримна ва ла туҳинна, ва аътинна ва ла туҳримна, ва яссирна ва ла туъассир ʔалайна, варза ʔанна ва арзинна»** - «Бор Илоҳо! Бар мо биафзой ва бар мо кам макун, гиромимон бидор ва хорамон макун, бар мо бидеҳ, маҳрумамон магардон, бар мо осон гир, бар мо сахтгирӣ макун ва аз мо розӣ бош ва моро розӣ кун».

Сипас Расулаллоҳ (с) фармуданд: «Ҳамоно, бар ман даҳ оят нозил шуд, ки ҳар кас онҳоро барпо дорад ва ба онҳо амал кунад, дохили Биҳишт хоҳад шуд». Онгоҳ даҳ ояти аввали сураи «Муъминун»-ро қироат карданд.

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ

Қад афлаҳа-л-муъминун. 1.

1. Ҳаройина, растагор шуданд муъминон-

Дар ҳақиқат аз даҳшати рӯзи қиёмат ва азоби Дӯзах муъминон халос шуданд. Оре! Он муъминоне, халос шуданд, ки ба ғайр аз имон, боз соҳиби сифатҳоеанд, ки дар оятҳои баъдӣ баёни онҳо зикр шудааст.

Мувофиқи ақидаи аҳли суннат ва ҷамоъат имон ин бовар кардан аст ба он, ки нест Илоҳе (Худое) ба ғайр аз Аллоҳ ва Муҳаммад (с) фиристодаи Аллоҳ аст ба сӯи бандагон. Ҳар инсоне ин калимаро бо дил тасдиқ карда бо забон иқрор кунад, шахси боимон (муъмин) ҳисобида мешавад. Шахси муъмин боз бояд

соҳиби боварҳое бошад, ки асоситарини онҳо имони муфасссал ном дорад:

1. Бовар доштан ба мавҷудияти Аллоҳтаъоло, якка ва ягонагии Ӯ.

2. Бовар доштан ба фириштагони Аллоҳ.

3. Бовар доштан ба китобҳои Аллоҳ.

4. Бовар доштан ба пайғамбарони Аллоҳ.

5. Бовар доштан ба барпошавии рӯзи қиёмат.

6. Бовар доштан ба он, ки тақдири ҳар неку бад аз тарафи Аллоҳтаъолост.

7. Бовар доштан ба зинда гардонидан баъд аз миронидан.

Илова бар ин шахси муъмин бояд пурра, бе чуну чаро ҳама амрҳои Аллоҳ таъолоро иҷро кунад, аз манъиёти Ӯ худро боз дорад. Инчунин муъмин бояд дар зиндагии ин дунё дар ҳама ҳол пайрави суннатҳои Расулаллоҳ (с) бошад.

Дар оятҳои баъдӣ иҷрои муҳимтарин амалҳои муъминон, ки сабаби растагории онҳост, баён шудааст.

وَالَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

Ал-лазӣна ҳум фӣ салātiҳим хошиъун. 2.

2. ва ҳамон касоне, ки дар намозашон хушӯъкунандагонанд -

Маънои калимаи «хушӯъ» фурутанӣ, тавозӯъ, нармдилӣ, оромиш ва сарҷамъ кардани фикру хаёл дар намоз аст.

Яъне растагорон - онҳоеанд, ки бо фурутанӣ, тавозӯъ, оромиш ва сарҷамъ кардани фикру ёдӣ худ, дар муқобили Азамат ва Ҷалоли Худо ба намоз меистанд. Дар ҳақиқат ин гуна намоз барои муъмин роҳатбахш ва рӯҳафзо хоҳад буд. Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулаллоҳ (с) фармуданд: «... оромиши равони ман дар намоз қарор дода шуда аст».

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

Ва-л-лазӣна ҳум ъани-л-лагви муъризун. 3.

3. ва ҳамон касоне, ки аз корҳои беҳуда руйгардонанд -

Яъне муъминони растагор онҳоеанд, ки аз ширк, нофармонӣ, бадкорӣ, дурӯғгӯӣ ва дигар гуфтору кирдорҳои бад рӯ гардонидан аз содир кардани ин амалҳо худдорӣ мекунанд.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾

Ва-л-лазӣна ҳум ли-з-зака́ти фаъи́лун. 4.

4. ва ҳамон касоне, ки адоқунандаи закотанд -

Дигар сифати муъминони растагор ин аст, ки садақаҳои фарзӣ, нафлӣ ва дигар амалҳои ба мусулмонон нафърасонандаро ҳолисона ва танҳо барои ба даст овардани ризогии Аллоҳ таъоло баҷо меоранд.

وَالَّذِينَ هُمْ لِغُرُوحِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾

Ва-л-лазӣна ҳум ли фуруҷиҳим ҳа́фиẓун. 5.

5. ва ҳамон касоне, ки шармгоҳи худро нигоҳдорандаанд.

Дигар, сифати муъминони растагор он аст, ки (хоҳ мард ва хоҳ зан) поқдоман буда, аз ҳаром парҳез мекунанд, шармгоҳҳо (олоти ҷинсӣ)-и худро аз он чи ҳаром аст, мисли зино, ҳамҷинсбозӣ, нишон додани аврат ба номаҳрам нигоҳ медоранд.

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

Иллā ъалā азвāҷиҳим ав ма́ малакат аймāнуҳум фа иннаҳум гайру малӯмӣн. 6.

6. Магар аз занони ҳеҷ ё канизаконе, ки дар дасти онҳо аст. Пас, ҳаройина, онҳо аз нақӯҳидагон нестанд.

Дигар сифати муъминони растагор ин аст, ки онҳо дар тамоми ҳолатҳо, шахвати ҷинсии худро нигоҳ медоранд, магар дар мавриди ҳамсарони бо никоҳи шаръии худ ва канизони худ, бо шароити махсус дар ин ҳолат мавриди сарзаниш қарор намегиранд.

فَمَنْ أَبْغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

Фа манибтағо варѳа зāлика фа улāика ҳуму-л-ъāдун. 7.

7. Пас, ҳар кӣ гайри инро талаб кунад, онҳо азҳадгузарандаанд,

Пас, ҳар касе ки бихоҳад ба ғайри ҳамсарон ва канизони худ бо дигаре алоқаи ҷинсӣ кунад, аз ҳудуди муайянкардаи Худовад берун рафта аст. Амале карда аст, ки барояш ҳалол нест, пас вай

бо иртикоби гуноҳи кабира бар худ зулм кардааст. Барои маълумоти бештар ба ояти 2-юми сураи «Нур» дар ин бора муроҷиъат шавад.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

Ва-л-лазӣна ҳум ли амāнāтиҳим ва ʔаҳдиҳим роʔун. 8.

8. ва ҳамон касоне ки амонатҳои худро ва аҳди худро риъояткунандаанд -

Дар истилоҳи шарияти исломӣ амонат чизе аст, ки инсоне барои ниғаҳдории он вазифадор гардонида шуда ба ҷуз шохид овардани Худованд дигар ҳеҷ ҳуҷҷат ва далели дигаре барои ниғаҳдории он чиз аз тарафи соҳибаш гузошта ё гирифта нашуда аст. Падару модар назди Парвардигор дар бораи кӯдаконашон низ амонатдоранд. Муъминон дар бораи иҷрои амру фармонҳои Худованд амонатдоранд.

Хулоса, Худованд дар ин оят сифати дигаре аз шахси муъминро баён карда, фармудааст, ки он муъминоне растагоранд, ки амонатҳои худро риоя мекунанд. Вақто ба онҳо амонате дода шавад, дар он хиёнат накарда, онро ба соҳибаш бармегардонанд. Инчунин муъминони растагор онҳоеанд, ки аҳду паймонҳои бо Худованд ва ё бо инсонҳо бастаи худро риоя ва ба онҳо вафо мекунанд. Барои маълумоти бештар ба ояти 91-уми сураи «Наҳл» муроҷиъат шавад.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

Ва-л-лазӣна ҳум ʔалā ʔалавāтиҳим юҳāфиʔун. 9.

9. ва ҳамон касоне, ки бар намозҳои худ муҳофизаткунандаанд.

Дар ҳаштумин сифати муъминони растагор Худованд гуфтааст, ки муъминҳои растагор касонеанд, ки намозҳои панҷвақтаро дар вақтҳои муқарраршуда бо ба ҷо овардани рукнҳо, бо риояи фарзҳо, воҷибот, суннатҳо, мустаҳабҳо ва одобҳо барпо медоранд. Дар барпо доштани намозҳо ҳамеша пойбанд буда, бе узри шаръӣ онҳоро тарк намекунанд.

Муфасссирон зери мазмуни ояти мазкур ҳадисеро бо ривояти Ибни Масъуд (р) овардаанд, ки эшон фармуд: «Ман Расули Худо (с)-ро савол кардам: «Ё Расулаллоҳ (с)! Кадом амал назди Худованд маҳбубтар аст? Фармуд: «Намоз дар вақти он». Гуфтам:

«Сипас кадом амал?» Фармуданд: «Некӣ бо волидайн». Гуфтам: «Баъд аз он кадом амал?» Фармуданд: «Чиҳод дар роҳи Худо». Дар бораи аҳамияти намоз ба ояти 114-уми сураи «Худ» ва ояти 103-юми сураи «Нисо» ва ба ояти 14-уми сураи «То ҳо» муроҷиъат шавад.

أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾

Улӑика ҳуму-л вӑришӯн. 10.

10. Ин ҷамоъат, ҳуди онҳо ворисонеанд,

Яъне, муъминони дорои сифатҳои дар оятҳои гузашта зикр шуда, ки намозҳоро бо фурутанӣ бо сарҷамъ кардани фикру хаёл барпо медоранд, аз амалҳои бад худдорӣ мекунанд, закотро мепардозанд, шармгоҳҳои худро аз ҳаром нигоҳ медоранд, амонатро хиёнат намекунанд, ба аҳду паймони худ вафо мекунанд ва дар он пойдоранд, бегумон растагор шуданд ва ин гурӯҳ шоистаанд чизеро мерос баранд. Он чизе, ки мерос мебаранд, чист?

Ояти баъдӣ ҷавоби ин савол аст.

الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

Ал-лӑзӯина яришӯна-л-Фирдавса ҳум фӯхӑ ҳолидӯн. 11.

11. ки бихишти Фирдавс (барин)-ро ба мерос баранд, онҳо он ҷо ҷовидон бошандагонанд.

Онон Фирдавсоро, ки баландтарин макон аст ва дар байни Биҳишт ҷойгир асту ҷӯйборҳои Биҳишт аз онҷо ҷорӣ мешаванд, соҳиб мегарданд. Онҳо дар он Фирдавс ҳамеша хоҳанд монд, ҳаргиз аз он хориҷ намешаванд. Муфасссирон зер мазмунӣ ояти таҳти назар ҳадисеро аз Имом Бухорӣ ва Имом Муслим ривоят карданд, ки Расули Худо (с) фармуданд: «Чун аз Худо Биҳиштро дархост мекунед, Фирдавсро аз ӯ бихоҳед, зеро Фирдавс баландтарин ҷои Биҳишт ва миёнаи он аст. Ҳамаи наҳрҳои Биҳишт аз Фирдавс ҷорӣ мешаванд ва Арши Раҳмон бар фарози он қарор дорад».

Худованд сухани худро дар бораи Қудрат ва ягонагии худ дар оятҳои баъдӣ бо қасам таъкид карда, фармудааст, ки:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾

Ва лақад халақна-л-инсана миъ сулалати-м миъ тин. 12.

12. Ва ҳаройина, одамиро аз хулосаи гил (аз хоки ҳар ранга) офаридем.

Худованд дар ояти мазкур аз офариниши нахустин инсон, яъне Одам (а) хабар дода гуфтааст, ки ба Худо қасам, Мо инсонро аз гил (лой) офаридем.

Ин хабар дар асри Расулаллоҳ (с) ва ҳоло ҳам ҳар инсони оқилро ба ҳайрат меоварад. Тӯдаи хоки бешаклу бечон кучову инсони зиндаву соҳиби ақл кучо. Муъминон бо шунидани ин хабар онро ҳамчун нишонаи қудрат ва тавоноии беинтиҳои Аллоҳ таъоло қабул мекунанд ва ба он бешакку шубҳа бовар мекунанд. Кофирон ва мушрикони бошанд ба ин хабар бовар намекунанд. Онҳо аз нотавонии қобилияти инсон хулоса бароварда, аз хоки оддӣ офарида шудани нахустин инсоноро рад мекунанд.

Ояти мазкур яке аз муъҷизаҳои Қуръон аст, зеро бо гузашти 1500 сол баъд аз ин хабар, илми асри ХХ муайян намуд, ки таркиби кимёвии хоки Замин ва ҷисми инсон бо ҳам монанданд. Ҳар элементи кимёвие, ки дар хоки Замин ҳаст дар ҷисми инсон низ ҳаст.

Яъне Офаридгори қодиру тавоно ҷисми инсонро аз хок (аз элементҳои кимёвии дар таркиби хоки Замин мавҷуд буда), офарид. Ғайр аз Аллоҳ таъоло ба ин амал кадом зоте қодир аст? Ҳеҷ кас ва ҳеҷ гоҳ. Ин аст далели равшан ва раднопазир дар бораи мавҷудияти Худованди якка, ягона, қодир ва тавоно.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾

Сумма ҷаъалнāху нутфатай фи қарори-м-макин. 13.

13. Сипас, одамиро дар ҷойгоҳи устувор (чанде) нутфа қарор додем.

Худованд дар ояти мазкур ва ояти баъдӣ аз марҳилаҳои асосии офариниши насл (авлод)-и Одам (а) хабар дода гуфтааст, ки сипас Мо насл (авлод)-и Одам (а)-ро аз нутфа (сперма)-и мардон офаридем ва он нутфаро дар ҷойгоҳи устувор (бачадон)-и занон қарор додем. Яъне ба ғайри Одам (а) дигар инсонҳо ба ин тариқа ба дунё меоянд.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ
عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ

أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

**Ѓумма халақна-н-нутфата њалақатан фа халақна-л-
њалақата музғатан фа халақна-л-музғата њиѓомаи фа
касавна-л-њиѓома лаҳман ѓумма аишаънаҳу халқан аҳар.
Фа табаракаллоҳу Аҳсану-л-ҳолиқин. 14.**

*14. Сипас, он нутфара хуни баста сохтем, пас, он хуни бастаро
гӯштпора сохтем, пас, он гӯштпораро устухонҳое чанд сохтем,
пас, бар он устухонҳо гӯштро пӯшонидем, пас, ўро офариниши
дигар (бо дамидани рӯҳ) офаридем. Пас, Худо бузургу бисёр бо
баракат (ва) некӯтарини офарандагон аст! (Аллоҳу Акбар!)*

Офаридгори оламиён дар ояти мазкур хабар додааст, ки он нутфаи сафедрангро дар бачадони зан бо тухмхуҷайра бархӯронда, бордор гардонидем ва бо гузашти вақти муайян ба он шакли хуни баста (алақа)-ро додем. Сипас, бо гузашти муддате хуни бастаро бузургтар гардонид, ба он намуди музға (гӯштпораи хоидашуда)-ро додем. Баъдан бо мурури замон он гӯштпораро ба устухонҳои боҳам пайваст табдил додем. Сипас, ҳар устухонеро мувофиқ ба вазифаи он гӯшт пӯшонидем. Баъд дар ҷанин рӯҳ (ҷон) дамидем. Пас он куллан ва моҳиятан дигар шуд. Онро ба накӯтарин андом ва шакл даровардем ва ба дунё овардем. Муфасссир Имом Фаҳри Розӣ дар шарҳи ин қисми оят мегӯянд: «Худованд онро ба сурате даровард, ки бо офариниши аввал (ҳолати ҷанин)-ӣ фарқ дорад. Қаблан ҷанин буд, вале акнун ба сурати инсон даромадааст; бе забон буд, аммо акнун инсони гӯё аст; ношунаво буд, аммо шунаво гашт; нобино буд, аммо акнун мебинад. Дар ҳар аъзои инсон аҷоибот ниҳод. Ҳикматҳое дар ҳар узви инсон ҷо гардонид, ки васфкунандагон аз васфи он очизанд».

Дар охири ояти мазкур Худованди фармудааст, ки пас Худованд Зоти бузурге аст, ки дар қудратмандӣ, тавоноӣ, санъаткорӣ ва ҳикмат воло ва накӯтарин Офаридгор аст.

Хулоса, ин ҳама нишонаҳои қудурати беҳамтои Офаридгор аст. Пас танҳо ва танҳо Худои поку тавоно ва офаридгори оламиён сазовори ҳамду ситоишу таъзиму ибодат аст, на чизи дигар.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

Ќумма иннакум баъда зāлика ла маййитун. 15.

15. Ва баъд аз ин, албатта, шумо мурда шавед.

Ай инсонҳо! Бидонед, ки баъди ба дунё омадан ва то муҳлати муайяншуда дар он зиндагонӣ кардан, хоҳ нохоҳ сӯи марг роҳ пеш мегиред ва қатъан ин дунёро падруд мегӯеду...

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

Ќумма иннакум явма-л қийāмати тубъаʃун. 16.

16. Сипас, рӯзи қиёмат, ҳаройина, шумо барангехта мешавед.

Эй инсонҳо барои ҳисобу китоби амалҳои дар дунё содиркардаатон, дар рӯзи қиёмат барои гирифтани подош ё ҷазо аз қабрҳоятон берун оварда аз нав зинда гардонидашуда мешавед. Пас, дар зиндагии дунё ҳушёр бошед. Ба Худо ва Расули Ӯ (с) имон оред. Амру фармонҳои Худовандро иҷро кунед. Аз амалҳои бад парҳез намоед. Ҳар лаҳза барои ба даст овардани некиҳои дунё ва охират кӯшиш кунед. Аз азоби охират ва оташи Ҷаҳаннам андеша кунеду барҳазар бошед.

Баъди ёдоварии марҳилаҳои офариниши инсон ва бозгашти ӯ ба сӯи Худо, дар оятҳои зер аз офариниши осмонҳо ва Замин сухан ба миён омадааст, ки ин далели равшан ва раднопазири мавҷудияти Худои офаридгори якка ва ягонааст.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

Ва лақад халақнā фавқакум сабъа тарбйқа ва мā куннā ʃани-л-халқи гофилйн. 17.

17. Ва ҳаройина, болои шумо ҳафт Осмонро офаридем ва Мо аз офариниш беҳабар набудем.

Худованд дар ояти мазкур ба нишонаҳои офоқ ва офариниши осмонҳо ишора карда фармудааст, ки қасам ба Худо, ҳафт қабат осмонро дар болои сари шумо офаридем. Мо ҳаргиз аз раванди офариниши хеш беҳабар набудаем, ки онро ҳамин гуна ба ҳоли

худ раҳо кунем, балки офаринишро нигоҳдорӣ мекунем ва ба тадбири он мепардозем. Низоми мавҷудияти Коинотро нигоҳдорӣ мекунем ва мавҷудотеро, ки дар Замин зиндагӣ мекунад, муҳофизат мекунем. Барои маълумоти бештар ба ояти 29-уми сураи «Бақара» ва ба ояти 3-юми сураи «Мулк» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَتْهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ

بِهِ لَقَدِيرُونَ

Ва анзалнā мина-с-самāи мāам би қадарин̄ фа асканнāху фи-л-арз. Ва иннā ъалā заҳāбӣм биҳи лақодирун. 18.

18. Ва обро аз Осмон бо андоза фурӯ фиристодем, пас, онро дар Замин ҷой додем. Ва ҳаройина, бар дур кардани он тавоноем.

Худованд дар ояти мазкур фармудааст, ки Мо аз осмон обро фуруд овардем, ки он манбаъи асосии ҳаёти мавҷудоти зинда дар Замин аст. Он обро ба андозае, ки аз ҷониби Мо муқаддари муайян шудааст ва ба ҳамон миқдоре, ки мавҷудоти зинда, наботот, киштзорҳо ва дарахтзорҳо ба он ниёз доранд, фуруд овардем. На аз андозаи лозимӣ зиёд, ки заминро нобуд кунад ва на аз андоза кам, ки ниёзи мавҷудотро бароварда натавонад. Худованд дар давоми оят гуфтааст, ки он обро дар Замин (дар намуди океанҳо, баҳрҳо, дарёҳо, чашмасорҳо, дар намуди обҳои зеризаминӣ ва дар намуди пирияхҳо дар қуллаҳои кӯҳҳо) ҷой додем. То дар фосилаи байни боришҳо ва дар маконҳои камбориш мардум ва дигар мавҷудоти зинда аз онҳо истифода баранд.

Дар ҷумлаи охири ояти мазкур Худованд ҳушдор додааст, ки чуноне ки ба фуруд овардани ин об тавоно будем, бо ҳар тарзе, ки хоҳем, ба аз байн бурдани он низ тавоноем. Дар он ҳол шумо ва ҳайвоноти шумо имкон дорад аз беобӣ нобуд шаванд. Пас, шукри ин неъматӣ барои зиндагӣ бебаҳоро кунед. Аз ибодати Офаридгори неъматҳо ғофил мешавед.

Баъзе муфасссирони муосир гуфтаанд: «Ояти мазкур оятест, ки аввалин бор аз фуруд овардану пайдо шудани об дар Замин хабар додааст». Бинобар тадқиқотҳои олимони Заминшинос (геолог) дар марҳилаҳои аввалини офариниш Замин як сайёраи сероташ, хушк ва бе об будааст. Пас об дар Замин ҷӣ гуна пайдо

шуд? Илми асри XXI ба ин савол чунин ҷавоб додааст: Дар Кайҳон миллиардҳо ҷирмҳои осмонӣ мавҷуданд, ки андозаашон нисбатан хурд буда, дар таркиби онҳо об ба намуди ях мавҷуд аст.

Ҳангоми ба Офтоб наздик шудан ин ҷирмҳо чун «ситораи думдор» намудор мешаванд. Илми муосир ин ҷирмҳоро комета меномад. Олимони мегӯянд, ки оби аввалин дар Замин дар натиҷаи аз Кайҳон (осмон) афтидани кометаҳо пайдо шуда аст. Ин ҳулоса бо хабари ояти мазкур мувофиқ аст. Ин аст яке аз муъҷизаҳои Қуръони карим. Валлоҳу аълам.

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّتٍ مِّنْ خَيْلٍ وَأَعْنَبٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاحٍ كَثِيرٌ وَمِنْهَا

تَأْكُلُونَ

Фа айншаънā лакум биҳи ҷаннāти-м мин-н-наҳили-в ва аънāби-л лакум фиҳā фавāқиҳу каъшрату-в ва минҳā таъкулун. 19.

19. Пас, бо он об бӯстонҳое аз дарахтони хурмо ва ангур барои шумо биофаридем, ки шуморо дар ин бӯстонҳо меваҳои бисёр пайдо шавад ва баъзе онро (ҳамчу гизо) мехӯред.

Дар ояти мазкур Худованд номгӯи неъматҳои Худро идома дода фармудааст, ки пас ба василаи он оби фурудодаи аз осмон барои шумо боғу бӯстонҳои пурдарахт, чун дарахти хурмо ва дарахти ангур падида овардем. Дар ин боғу бӯстонҳо навъҳои дигари меваҳо бисёр пайдо шуданд, ки ҳамчу қут (хӯрок) шумо аз онҳо истифода мекунад. Дар таҳсиси зикри хурмо ва ангур, ки Худованд дар ин оят онҳоро алоҳида қайд карда аст, муфасссирон гуфтаанд, ки хурмо ва ангур аз меваҳои серғизотарин буда, барои инсон ҷойнишини хуроки рӯзмарра шуда метавонанд. Меваҳои дигар, ки ба онҳо ба таври умумӣ дар идомаи оят ишора шудааст, чун анор, анҷир, себ, нок ва ғайра онҳо низ дар таркиби худ чун дору пайвастигҳои доранд, ки барои ҷисм ва нигоҳдории саломати инсон лозиманд.

Дигар ин ки онҳо меваҳои хушбӯй ва хушмазза буда, тановули онҳо ба инсон лаззат мебахшад. Хӯрдани меваҳо ва ғайраи онҳо, ки ба сабаби оби аз осмон фурудодаи рӯидаанд, дар ояти зер идома дорад.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبْغٍ لِلْأَكْلِينَ ﴿٢٠﴾

Ва шаҷаратаи тахруҷу миъ Тури Сайнаъ таъмбути би-д-дуҳни ва сибғи-л лил акилин. 20.

20. Ва офаридем дарахт (зайтун)-е, ки аз Тури Сино берун меояд, ба вачҳе ҳосил шавад, ки барои хӯрандагон равған ва нонхӯриш бошад.

Худованд дар ин оят низ гуфтааст, ки аз ҷумлаи он неъматҳое, ки ба василаи оби осмон барои шумо офаридем, дарахти зайтун ҳаст. Он дар атрофии кӯҳи Тур мерӯяд. Ёдовар мешавем, кӯҳи Тур кӯҳест, ки Мӯсо (а) дар он бо Худованд ҳамкалом шуда буд. Зайтун пурбаракаттарин ва манфиатбортарини дарахтон аст. Меваи он дорои равған аст, ки онро равғани зайтун ном мебаранд. Ин равған беҳтарин равғанҳои дунёст ва барои саломати ҷисми инсон хеле ғоиданок аст. Дар таркиби он пайвастагӣ ҳастанд, ки дар дигар равғанҳо нест. Раवғани зайтун хушмазза аст, ба дараҷае, ки чун нонхӯриш истифода мешавад.

Имом Аҳмад ҳадисеро ривоят кардаанд, ки дар он Расулаллоҳ (с) чунин фармуданд: «Зайтунро бихӯред ва аз равғани он истифода кунед, ки меваи дарахти муборак аст».

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نَسْقِيكُمْ مِنْهَا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ

كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾

Ва инна лакум фи-л-анъами ла ғибрах. Нусқикум-м мимма фи бутуниҳа ва лакум фиҳа манāфиъу каширату-в ва минҳа таъкулун. 21.

21. Ҳаройина, дар чаҳорпоён шуморо панде ҳаст, аз он чи (шире, ки) дар шикамҳои онҳост, шуморо менӯшонем ва аз он чаҳорпоён шуморо манфиатҳои бисёр аст ва баъзеи онҳоро меҳӯред -

Худованд дар ин оят бандағони Худо бо таъкид огоҳи кунонида фармудааст, ки ай инсонҳо, дар анъом, (шутур, гов, гӯсфанд ва буз) бо диққат бингаред, ки Худованд онҳоро барои шумо офаридааст, ибрату панду насихати ошкоро дар онҳо мавҷуд аст. Шумо бояд аз офариниши онҳо ва аз вазифаҳое, ки онҳо

барои шумо иҷро мекунамд, дар бораи қудрати бузургии Худованд пай баред ва аз онҳо дарси ибрат гиред.

Агар шумо каме тафаккур кунед, дарк мекунад, ки ин қадар нӯшокии лазиз ва ғоидаовар (шир)-е, ки дар пистони ҳайвонот падида меояду онро менӯшед, аз обу коҳу алаф ба вуҷуд меояд. Коҳу алаф кучову шири сафеда болаззат кучо? Оё ин бузургтарин мояи ибрат барои ибратгирандагон нест? Оё ин беҳтарин насихат барои пандпазирон нест?

Дар идомаи оят Худованд фармуд, ки ба ҷуз аз шир, барои шумо дар ҷаҳорпоён манфиатҳои дигаре бисёр аст. Пӯсти онҳоро барои сохтани пойафзол ва дигар чизҳо истифода мекунад, аз пашми онҳо истифода мебаред. Ҳангоми киштукор баъзе ҷаҳорпоёнро ҳамчун қувваи корӣ истифода мекунад. Гӯшти онҳоро меҳӯред ва... Ояти зер ин муқаддимаи идома медиҳад.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ

Ва ғалайҳа ва ғала-л-фулки туҳмалун. 22.

22. ва бар ҷаҳорпоёну бар киштиҳо савор карда мешавед.

Худованд дар давоми маънои ояти қаблӣ дар ин оят гуфтааст, ки манфиати дигари шумо аз ҷаҳорпоён ин аст, ки ҳамон тавре ки дар дарё ба киштиҳо савор мешавед, дар хушкӣ бар шутур ва амсоли он савор мешавед. Ба хусус киштии шумо дар саҳро ва хушкӣ шутур аст.

Худованд дар оятҳои баъдӣ барои панду ибрат ба саргузашти талхи баъзе қавмҳои пешин ишора карда гуфтааст, ки ...

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَتَّقُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَهِ

غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

Ва лақад арсалнā Нуҳан илā қавмиҳи фа қола йā қавмиъбудуллоҳа мā лакум-м мин илāҳин ғайруҳ. А-фа лā таттақун. 23.

23. Ва ҳаройина, Нӯхро ба сӯйи қавми ӯ фиристодем, нас, гуфт:
«Эй қавми ман, Худоро ибодат кунед! Шуморо ба ҷуз Вай ҳеҷ Худое нест. Оё (аз Ў) наметарсед?».

Худованд дар ояти мазкур барои тасалии Расулаллоҳ (с) қиссаи Нӯҳ (а)-ро оғоз намуд, то ӯ (с) бо сабр ва таҳаммул дарёбад, ки пайғамбарони пешин ҳам аз тарафи баъзе гурӯҳҳои қавмашон инкор шуданд, ранҷишу азият кашиданд.

Худованд дар ин оят Пайғамбари Худ (с)-ро иршод фармуд ва ба таври яқин гуфт, ки Мо пайғамбари худ- Нӯҳ (а)-ро ба сӯи қавмаш фиристодем, то онҳоро ба сӯи роҳи Худо бихонад. Нӯҳ (а) ба қавмаш гуфт, ки эй қавми Ман! Фақат Аллоҳи ягоноро бипарастед, ҷуз Ӯ дигар Парвардигоре надоред, ки сазовори парастии бошад.

Чаро бо парастии ғайри Ӯ аз ҷазояш наметарсед?

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ
يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا

الْأَوَّلِينَ

**Фа қола-л-малау-л лази́на кафару́ миң қавмиҳи́ ма ҳаза́
илла́ башару-м мишлукум юри́ду ай ятафаззала ъалайкум
ва лав шааллоҳу ла анзала малъиката-м ма самиъна би
ҳаза́ фӣ абъаина-л-аввали́н. 24.**

**24. Пас, ашрофи аз қавм, касоне, ки кофир буданд, гуфтанд: «Ин
(мард) ба ҷуз одамиё монанди шумо (қаси дигаре) нест, меҳоҳад
бар шумо бартарӣ ҷӯяд ва агар Худо меҳост, албатта,
фариштагонро мефиристод, мо дар миёни падарони нахустини
хеш чунин чизе нашундаем,**

Чун қавм даъвати Нӯҳ (а)-ро шуниданд, дар посух ашроф ва сардорони қавмаш, ки дар гумроҳӣ ва куфр фуру рафта буданд гуфтанд: “Ин марде, ки даъвои пайғамбарӣ мекунад, инсонест мисли шумо, байни шумо ва ӯ ҳеҷ фарқе нест.” Бори дигар барои он, ки нафрати қавмро ба даъвати Нӯҳ (а) барангезанд, то қавм даъвати ӯ (а)-ро қабул накунанд, дар идомаи суханхояшон гуфтанд, ки ӯ меҳоҳад бо даъвои пайғамбарӣ бар шумо сардор шавад ва шумо пайрави ӯ бошед. Барои исботи фикри нодурусти худ онҳо бори дигар гуфтанд, ки агар Худо меҳост, барои мо пайғамбаре бифристад, қатъан фариштаеро мефиристод, на инсонеро. Мо дар асрҳои гузашта аз ниёгонамон чунин суханонро,

ки ӯ меғӯяд, асло нашунидаем, ки дар айни ҳол инсоне даъвои пайғамбарӣ кунад.

Во аҷабо аз рафтор мушрикони он давр. Худашон бут ва санамҳоро чун Худо ҳисобида мепарастанд, аммо баргузида шудани инсонро ба пайғамбарӣ аз имкон дур медонанд. Аҷаб далел ва гуфтори беақлонае.

Сипас, сарони мушрикони ба Нӯҳ (а) даст ба тӯҳмат зада гуфтанд:

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فْتَرَتَّبُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾

Ин ҳува иллā рачулум биҳи чиннатун фа тараббасу биҳи ҳаттā ҳин. 25.

25. нест ин шахс магар марде, ки дар вай нишонаи девонагист.

Пас, то муддате вайро интизорӣ кунед».

Дар идомаи суҳанашон дар бораи Нӯҳ (а) сарони мушрикони бо ҳам гуфтанд, ки марде, ки даъвои пайғамбарӣ дорад, девона аст, намедонад чӣ меғӯяд, пас то мӯҳлате сабр кунед, бубинем, оқибати қораш чӣ мешавад? Ё аз девонагӣ ситҳхат мешаваду аз ин даъво даст мекашад, ё мемираду аз вай мо ҳалос мешавем.

Дар мазмуни ояти 14-уми сураи «Анкабут» гузашт, ки бо ин душвориҳо ва душмани сарсахтонаи кофирони қавм, Нӯҳ (а) 950 сол ба даъвати онҳо машғул шуд. Чун Нӯҳ (а) аз якравии қавм ба ҳубӣ огоҳ шуд ва аз имон овардани онҳо ноумед гашт, нобудияшонро аз Худованд дархост ва...

قَالَ رَبِّ أَنْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

Қола Раббинсурни би ма каззабун. 26.

26. Гуфт: «Эй Парвардигори ман, маро ба муқобили ононе, ки маро дурӯғгӯй шумориданд, нусрат деҳ».

Нӯҳ (а) дар дуо ва илтиҷои худ назди Худованд гуфт, ки Парвардигоро! Ба хоҳири он, ки суҳанони маро дурӯғ ҳисобиданд, паёмҳоятро напазируфтанд, ба ҳар гунае ки ирода мекуни, онҳоро нобуд кун ва маро бар онҳо ғолиб гардонун нусрат деҳ.

فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ
 التَّنُورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ
 عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ

**Фа авҳайнā илайҳи аниснаъи-л-фулка би аъюнинā ва
 ваҳйинā фа изā чāа амрунā ва фāра-т-таннūру фаслук
 фўҳā мин куллийн завҷайн-ишнайни ва аҳлака иллā ман
 сабақа ъалайҳи-л-қавлу минҳум. Ва лā тухотибни фи-л-
 лаъина жаламў иннаҳум-м муграқун. 27.**

**27. Пас, ваҳй ба сўйи вай фиристодем: «Зери назорати Мо ва бо
 фармони Мо киштиеро бисоз, пас, чун фармони Мо ояд ва танўр
 чўш занад, аз ҳар чинс ду тан (нару мода)-ро ва аҳли худро
 дарор, магар аз онҳо касе, ки бар вай гуфтаи ҳақ сабқат (пеши)
 гирифта аст! Ва дар бораи ононе, ки ситам карданд, ба Ман
 сухан магў! Ҳаройина, онҳо ғарқшудагонанд.**

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки чун дуои Нўҳ (а)-ро иҷобат намудем, пас ба ӯ (а) ваҳй фиристодем, ки зери назорати Мо, бо он тарзе ки туро омўхтем, киштиро бисоз. Чун фармони Мо расад ва аз танўр об фаввора занад, дар киштӣ аз ҳар навъи ҳайвон ҷуфти дугона савор кун.

Муфасссирон гуфтаанд: “Танўр одатан ҷои оташ аст, ки дар он нон пухта мешавад. Аммо бо тарзи ғайриоддӣ фавора задани об аз танўр нишонае аз оғози тўфон буд. Дастури ба киштӣ ворид кардани аз ҳар навъи ҳайвонот дутогӣ, яке нар ва дигаре мода, ба хотири он буд, ки баъд аз тўфон зиндагӣ ба рӯи Замин бозгардад ва бо сабаби тавлид насли онҳо зиёд шавад.”

Дар идомаи ояти мазкур Худованд фармудааст, ки чун дидӣ, ки аз танўр об фавора мезанад, аъзоёни хонаводаатро низ ба ғайр аз ононе, ки ба сабаби имон наёварданашон нобудшавиашон назди Мо муқаррар шудааст, ба киштӣ савор кун ва вақто ки ҳалокати ситамгаронро дар тўфон мушоҳида мекунӣ, аз Ман шафоъат ва бахшиши гуноҳи онҳоро талаб макун, зеро онҳо аз ҷумлаи ғарқшудагон ҳастанд, онҳо ба худ ва дигарон зулм кардаанд. Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

فَإِذَا أَسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِّ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّيْنَا

مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

Фа изааставайта ағта ва мам маъака ѓалал фулки фа қули-л-ҳамду лиллаҳи-л-лазӣ наҷҷанā мина-л қавми-з-з̣олимӣн. 28.

28. Пас, чун ту ва ҳар ки бо ту бошад дар киштӣ, рост бинишнед, пас, бигӯ: «(ҳамаи) Ситоиш Худойрост, ки моро аз гурӯҳи ситамгорон наҷот дод!».

Пас Худованд ба Нӯҳ (а) фармуд, ки ҳар вақто ки худат ва муъминони ҳамроҳат савори киштӣ шудед ва ҷо гирифтед, бигӯ: «Сипос ва ситоиш Худойро, ки моро аз бадии гурӯҳи ситамкорон наҷот дод». Яъне миён мо ва онон тӯфон эҷод кард, моро аз зулми ситамгорон раҳонид ва ба қудрати Хеш онҳоро ҳалок кард.

Дар киштӣ чанд нафар нишастанд? Ибни Аббос (р) гуфтааст, ки аз инсонҳо чамъан ҳаштод нафар, ки имон оварда буданд дар киштии Нӯҳ (а) роҳ ёфтаанд. Валлоҳу аълам.

Иршоди Худованд ба Нӯҳ (а) дар ояти зер идома дорад:

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

Ва қу-р-Рабби ағзилни мунзала-м мубāрака-в ва ағта хайру-л-мунзилӣн. 29.

29. Ва бигӯ: «Эй Парвардигори ман, моро дар манзили муборак фуруд ор ва Ту беҳтарин фурудорандагонӣ!».

Аз мазмуни ояти мазкур маълум мешавад, ки дар он ҳангоме ки киштӣ дар об шино мекард, Худованд ба Нӯҳ (а) фармуд, ки бигӯ: «Худовандо! Манзилу макони муборакро ба ман ато фармо, ки маро аз ҳар бадӣ маҳфуз бидорад ва Ту ба дӯстдоронат ва дар муҳфизати бандагонат, беҳтарин атокунанда, беҳтарин фурудоранда ҳастӣ».

Ибни Аббос (р) гуфтааст: “Ин дуоро Нӯҳ (а) вақте ба забон овард, ки аз киштӣ пиёда шуда буд.” Валлоҳу аълам.

إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

Инна фӣ зāлика ла āйāти-в ва ий куннā ла мубталӣн. 30.

30. Ҳаройина, дар ин (мочаро) нишонаҳо ва ибратҳо ҳаст ва ҳамоно, Мо танҳо имтиҳонкунанда будем.

Худованд дар ин оят мақсади қиссаҳои таърихи ошкор баён намуд, аз он ҷумла саргузашти Нӯҳ (а) ва қавми ӯ (а)-ро. Зеро дар ин қиссаҳо дар бораи камоли қудрати Аллоҳ таъоло ва ба ростгӯии пайғамбарони ӯ таъоло нишонаҳо ва далелҳои раднопазир ҳаст. Инчунин дар онҳо барои ибратгирандагон ибратҳои фаровоне дида мешавад. Дар охир Худованд фармуд, ки Мо бо фиристодани пайғамбарон ба сӯии умматон озмоишкунандаи онҳо будем, то муъмин ва кофир шинохта шаванд.

Бо ҳамин қиссаи Нӯҳ (а) дар ин сура ба поён расид, дар оятҳои баъдӣ (аз 31 то 41-ум), валлоҳу аълам, қиссаи қавми Худ (а) баён шудааст.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا ۚ آخَرِينَ ﴿٣٠﴾

Ѓумма аишаънā мим баъдиҳим қарнан āхарӣн. 31.

31. Сипас, баъди онҳо қарн (гурӯҳ)-и дигареро биёфаридем.

Муфасссирони олиқадр гуфтаанд, ки калимаи арабии «қарн» дар Қуръон бо се маъно; қавм, насл, уммат истифода шудааст.

Ҳоло Худованд дар ин оят хабар додааст, ки баъд аз гузаштагони қавми Нӯҳ (а) қавми дигареро офаридем. Бо истифода аз мазмуни оятҳои зер баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки мурод аз калимаи (қарн)-е, ки дар ин оят зикр шудааст, қавми Худ (а), (қабилаи Од) аст. Валлоҳу аълам.

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا

تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

Фа арсалнā фӣҳим расула-м минҳум аниъбудуллоҳа мā лакум-м мин илāҳин ғайруҳ. А-фа лā таттақун. 32.

32. Пас, миёни онҳо аз қабилai худашон пайғамбареро фиристодем, ки ба онҳо (мегуфт): «Худоро ибодат кунед, шуморо ба ҷуз Вай ҳеҷ маъбуди барҳаққе нест. Оё (аз ӯ) наматарсед?».

Сипас, Худованд барои он гурӯҳе, ки баъд аз қавми Нӯҳ (а) ба дунё омаданд шахсиро, ки дар байни худашон ба дунё омаду ба камол расид, то бовариашон ба суханони ӯ бештар бошад, ба сифати пайғамбарӣ фиристонд. Он пайғамбар (Худ (а)) қабилаи Одро ба сӯи муҳимтарин ақидае даъват кард, ки ҳама пайғамбарони Худованд умматҳояшонро ба сӯи он даъват мекарданд. Ин ақидаи муҳим он буд, ки бояд Худованд якка ва ягона доништа шавад, танҳо Ӯро бояд парастид ва барояш шарик наёвард ва ҳолис сохтани дин барои Аллоҳ бошад. Зеро ғайр аз Аллоҳтаъоло Парвардигори дигаре барҳақ нест. Сипас Пайғамбар (а) ба онҳо гуфт, ки чаро аз ин ки ба Аллоҳи ягона шарик оварда, кофир мешавед ва аз ин сабаб ба ғазаби беинтиҳои Ӯ гирифтор мегардед, наметарсед?

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتَرَفْنَهُمْ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ

مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

**Ва қола-л-малау мин қавмиҳи-л-лазӣна кафару ва каззабу
би лиқои-л аҳирати ва атрафнāхум фи-л-ҳайāти-д-дунйā
мā ҳāзā иллā башару-м мишлукум яькулу мим мā
таькулуна минҳу ва яшрабу мим мā ташрабун. 33.**

**33. Ва пешвоёни аз қавми вай (онҳое, ки кофир шуданд ва
мулоқоти сарои бозпасинро дурӯғ шумориданд ва онҳоро дар
зиндагонии дунё осудагӣ дода будем) гуфтанд: «Нест ин шахс
магар одамӣ, монанди шумо меҳӯрад аз он чӣ шумо меҳӯред ва
меошомад аз он чӣ шумо меошомед».**

Худованд дар ин оят аз беақлӣ ва бефаросатии қабилаи Од, хабар додааст, ки неъматҳои фаровон ва осудагии дунёро ба онҳо дода будем. Онҳо аз сарватмандӣ сармаст шуда, дидори охират, ҳисобу китоб ва мукофоти азоби онро инкор карда, ба пайравони роҳгумзадаи худ гуфтанд, ки ин марде, ки даъвои пайғамбарӣ дорад, монанди шумо як инсонӣ оддӣ аст, аз он чи шумо меҳӯред, мисли шумо меҳӯрад ва аз он чи менӯшед, мисли шумо менӯшад, пас аз шумо ҳеҷ бартарӣ надорад.

Ояти зер давоми ояти қаблӣ буда, онро идома медиҳад.

وَلَيْنَ أَطَعْتُمْ بَشْرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَسِرُونَ ﴿٣٤﴾

Ва лаин атаътум башара-м мишлакум иннакум иза-л ла хосирун. 34.

34. Ва агар (шумо) ба одаме, ки монанди шумост, фармонбардорӣ кардед, ҳаройина, шумо онгоҳ зиёнкор бошед.

Бо пиндори сарони кофири қабилаи Од бояд пайғамбар мисли онҳо инсон набошад. Аз ин сабаб онҳо ба пайравони худ гуфтанд, ки агар худоёни (бутҳои) худро вогузошта, аз ин инсоне, ки монанди шумост пайравию фармонбарӣ кунед, шумо ҷиддан зиёнкор шуда худро хор сохтаед.

Дар идомаи суханҳои бемантики худ он сарони ҷоҳил ба зердастони худ гуфтанд:

أَيَعِدُّكُمْ أَنْكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظْمًا أَنْكُمْ تُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾

А-яъидукум аннакум иза миттум ва кунтум туроба-в ва ʿиẓоман аннакум-м мухраҷун. 35.

35. Оё шуморо ваъда медиҳад, ки чун шумо бимиред ва хоку устухоне чанд шавед, берун (зинда) хоҳед шуд?

Баъдан ашрофи қавми Ҳуд (а) бо истеҳзо ва сарзаниш ба тобеъони худ гуфтанд, ки ин мард ба шумо ваъда медиҳад, ки бори дигар шумо зинда мешавед. Охир баъд аз мурдан ҷисматон дар хок мепӯсад, пора-пора мегардад ва ба хок табдил мешавад, чӣ хел бовар мекунад, ки бори дигар, чуноне ки дар дунё будед, аз қабрҳоятон зинда берун оварда хоҳед шуд? Асло бовар накунад!

Ояти баъдӣ идомаи суханони онҳо буда гуфтанд:...

﴿٣٦﴾ هَيَّاتَ هَيَّاتَ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿٣٦﴾

✽Ҳайҳата ҳайҳата ли ма тӯъадун. 36.

36. Чӣ дур асту дур, он чӣ ба шумо ваъда дода мешавад.

Иҷрошавии он ваъдае, ки ӯ (Ҳуд) гуфт, ки рӯзи қиёмат, аз қабрҳо аз нав зинда берун оварда мешавед, хеле ва хеле аз мантиқу ақл дур аст. Ин ваъдаи ӯ ҳаргиз иҷро нашуданист... боз дар идомаи суханҳои худ гуфтанд:

﴿٣٧﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

**Ин ҳия иллā ҳайāтуна-д-дунйā намўту ва наҳйā ва мā
наҳну би мабъўс̣ин. 37.**

**37. Нест зиндагӣ, магар зиндагии ин ҷаҳон, баъзе аз мо мемирем
ва баъзе аз мо зинда мешавем ва нестем барангехташуда.**

Ақида ва ҷаҳонбинии ашрофи қавми Ҳуд (а)-ро Худованд дар ояти мазкур бо суханони худи онҳо баён кардааст. Онҳо гуфтанд, ки зиндагонӣ танҳо маҳдуди ҳамин дунёст, на он ҳаёти охирате, ки ту (Ҳуд) ба мо ваъда медиҳӣ. Дар ҳамин дунё баъзе мемиранд, баъзе таваллуд мешаванд, ба ҳамин тарз вазъият давом меёбад. Баъд аз марг дигар аз нав зинда гардонида намешавем.

Ояти баъдӣ идомаи суханони сарони бедини қавми Ҳуд (а) буда, бори дигар дар муҷодала ба ӯ (а) гуфтанд, ки...

 إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ

**Ин ҳува иллā раҷулун-ифтаро ʔалаллоҳи казиба-в ва мā
наҳну лаҳу би муъминин. 38.**

**38. Нест ин шахс, магар марде, ки бар Худо дурӯғро ифтиро
(бофта) кардааст ва мо ӯро тасдиқкунанда нестем».**

Дар идомаи суханҳои худ ашрофи қавми (Ҳуд (а)) гуфтанд, ки ӯ (Ҳуд) ҷуз як нафар дурӯғгӯ каси дигар нест. Ӯ дар даъвои пайғамбариаш ва дар барпошавии рӯзи қиёмат аз тарафи Худованд ҳеҷ ҳуҷҷати бо асл ва бо асосе надорад. Ӯ дуруғгӯ аст. Мо ҳаргиз даъво ва суханони ӯро бовар нахоҳем кард.

Суханони ашрофи қавми Ҳуд (а) дар ин ҷо ба охир расид, ояти баъдӣ аз дуои Ҳуд (а) дар ҳаққи он қавм хабар медиҳад.

 قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَبُونَ

Қола Раббинсурни би мā каззабун. 39.

**39. Гуфт: «Эй Парвардигори ман, дар ивази он ки маро дурӯғгӯй
шумориданд, маро нусрат деҳ».**

Ҳуд (а) донист, ки сарони қавм ва пайравони гумроҳи онҳо ба ҳеҷ вачҳ ба пайғамбариаш бовар намекунанд, даъваташро қабул намекунанд, дар куфри худ пофишорӣ доранд, аз имон овардани онҳо ноумед шуд ва ба боргоҳи Худованд рӯй оварду дуои нобудии онҳоро дархост карда гуфт, ки Парвардигоро! Ба сабаби он ки маро дурӯғгӯ ҳисобиданд, даъвати маро қабул накарданд, ба ман нусрат (ёрӣ) деҳ.

قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لِّيُصْبِحَنَّ نَدِيمِينَ ﴿٤٠﴾

Қола ʿамма қалили-л-лаюсбиҳунна нāдимин. 40.

40. (Худо) гуфт: «Бо андак замон пушаймон хоҳанд шуд».

Худованд дуои Худ (а)-ро иҷобат (қабул) кард ва гуфт, ки баъд аз замони кӯтоҳе, золимони ин қавм аз даъвати ҳақро қабул накарда, имон наоварданашон ва дар куфр сахт пофишорӣ карданашон пушаймон мешаванд. (Лекин дар он замон ин гуна пушаймонӣ барои онҳо суде намедиҳад).

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَهُمْ غُثَاءً ۚ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

Фа аҳазатҳуму-с-сайҳату би-л-ҳаққи фа ҷаъалнāҳум гуṯāā. Фа буъда-л лил қавми-з-зōлимин. 41.

41. Пас, мувофиқи ваъдаи рост овози сахт онҳоро гирифт, пас, онҳоро хошоки дарҳам шикаста гардонидем. Пас, аз раҳмати Худо гурӯҳи ситамгоронро дурӣ бод.

Худованд дар ояти мазкур аз тарзи ҳалок сохтани саркашони қавми Худ (а) хабар дода гуфтааст, ки бо амри одилонаи Мо ногаҳон садои даҳшатнок ва марговар онҳоро фаро гирифт, боди саҳти ҳалокатбор бар онҳо вазид. Онҳо ҳамагӣ ҳалок шуданд. Мисли хасу хошоки дарҳамшикастаи рӯи сел ва мисли хошоки беарзишу ночизе, ки аз онҳо ҳеҷ фоидае нест, гаштанд. Дар охири ояти мазкур Худованд бо ҷумлаи дуой фармудааст, ки барои чунин ситамгорони саркаш аз раҳмати Худо дурӣ бод! Парвардигоро! Аз муносиб шудан ба чунин суханҳо ва аз даргоҳат ронда шудану ба лаънати Худат гирифтор шудан ба Худат паноҳ мебарем.

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا ۖ آخَرِينَ ﴿٤٢﴾

Ѓумма аншаънā мим баъдиҳим қурӯнан āхарин. 42.

42. Сипас, баъди онҳо қарн (насл)- ҳои дигареро пайдо кардем.

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки баъди гузаштани қавми Худ (а), наслҳо ва умматҳои дигареро чун ҷойнишини онҳо офаридем. Дар ин оят онҳо қавмҳои кадом Пайғамбарон буданд, сароҳатан зикр нашудааст. Аммо баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки онҳо қавмҳои Солеҳ (а), Лут (а) ва Шуайб (а) буданд, ки пайғамбаронашонро дурӯғӯ ҳисобиданд. Аммо Ибни Аббос (а) гуфтааст: “Онҳо бани Исроил буданд”. Валлоҳу аълам.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجْلَهَا وَمَا يَسْتَعْرِضُونَ ﴿٤٣﴾

Мā тасбиқу мин умматин аҷалаҳа ва мā ястаъхирӯн. 43.

43. Аз миёод (аҷалу муҳлати)-и худ ҳеҷ гурӯҳе сабқат намекунанд, на бозпас мемонанд.

Ба ҳар уммат ва миллате, ки дар замони худ умр ба сар мебаранд, аз тарафи Худованд мӯҳлати аҷал муқаррар шудааст, на аз он пештар нобуд мешаванд ва на аз он дертар. Дар замони муқарраршуда, албатта, ҳалок хоҳанд шуд. Валлоху аълам.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا مَا جَاءَ أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ

بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

Ѓумма арсалнā русуланā татрō. Кулламā ҷāа уммата-р-расулуҳā каззабуҳ. Фа атбаънā баъзаҳум баъза-в ва ҷаъалнāҳум аҳādиш. Фа буъда-л ли қавми-л лā юъминун. 44.

44. Сипас, пай дар пай паёмбарони худро фиристодем, ҳар гоҳ пайғамбаре бар уммати худ омад, ўро ба дурӯғгӯй нисбат доданд, пас, якеро баъди дигаре аз пай даровардем ва умматҳоро дostonҳо (афсона) сохтем. Пас, (аз раҳмати Худо) дурӣ бод гурӯҳеро, ки имон намеоранд.

Хулоса, Худованд гуфтааст, барои умматҳои пеш гузашта пайғамбарони Худо яке баъди дигаре (пушти сари ҳам) фиристодем. Аксарияти он умматҳо дар дурӯғгӯ пиндоштани пайғамбаронашон роҳу равиши миллатҳои гумроҳ ва саркаши қабл аз худро пеш гирифтанд. Аз ин сабаб онҳоро яке пас аз дигаре ҳалок ва нобуд кардем, саргузашти ваҳшатнок ва талхи онҳоро чун афсона забонзади мардум гардонидем, ки мардум фақат аз онҳо чун афсона ёд мекунанд, дар дунё аз онҳо ба ҷуз афсона дигар ҳеҷ асаре боқӣ нест. Дар охири ояти мазкур Худованд бо нафрин гуфт, ки ҳалок ва аз раҳмати Худо дур бод қавме, ки Худо ва пайғамбарашро тасдиқ намекунанду бо сарнавишти талхашон чун афсона дар ёдҳо боқӣ мемонанд.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾

Думма арсалнā Мусā ва ахōху Ҳāруна би āйāтинā ва султōни-м мубīн.45.

45. Синас Мӯсо ва бародари ӯ Ҳорунро бо нишонаҳои Хеш ва бо далелҳои ошкор фиристодем -

Хайр он қавмҳо ҳарчи буданд, гузаштанд ва бори дигар Худованд дар ин оят гуфтааст, ки барои даъвати қавмҳо (бани Исроил) пайғамбарони Худ Мӯсо (а) ва бародараш Ҳорун (а)-ро бо нишонаҳо ва муъҷизаҳои хеш, ки ҳуҷҷат ва далели ошкор барои пайғамбарияшон буданд, фиристодем. (Бо назардошти оятҳои, ки дар ин боб дар дигар сураҳо мегузорад, нишонаҳо ва муъҷизаҳои Мӯсо (а) нӯҳто буданд, мисли асо, дасти нурафкан, малах, хун ва ғайра ниг. ба ояти 101-ум сураи «Исро»).

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ ۚ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

Илā Фиръавна ва малаиҳи фастакбару ва кāну қавман ъāлин. 46.

46. -ба сӯи Фиръавн ва ҷамоъати ӯ. Пас, саркашӣ карданд ва буданд гурӯҳи такаббуркунанда.

Худованд гуфтааст, ки Мо Мӯсо (а) ва Ҳорун (а)-ро барои даъват ба сӯи ҳақ назди Фиръавни нофармон ва сарони мутакаббири қавмаш фиристодем. Онҳо, ки гурӯҳи гарданкаш буданду мардумро зери даст намуда ба онҳо ситам мекарданд, мувофиқи одате, ки доштанд, аз шунидани даъвати ин пайғамбарон (а) кибр варзиданд, дар баробари ҳақ ва ҳақиқат нофармонӣ намуда таслим нашуданд, аз имон овардан ба Худо ва аз ибодати ӯ рӯй тофта...

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِبْدُونَ ﴿٤٧﴾

Фа қолӯ а-нуъмину ли башарайни миълинā ва қавмуҳумā ланā ъāбидун. 47.

47. Пас, гуфтанд: «Оё ба ду одаме монанди худ имон орем, ки қавмашон моро хизматгузоранд?»

Аз камоли кибр ва ҷаҳолат Фиръавн даъвои худой дошт, мардумро бандагони худ мепиндошт ва сарони қавми вай гуфтанд, ки оё ба он ду нафар, ки мисли мо инсон ҳастанд, таслим шуда, даъваташонро қабул мекунем ва пайрави онон мешавем? Ҳол он ки қавми онҳо бандагон (ғуломон)-и фармонбардор ва пайрави мо ҳастанд. Агар итоати онҳо кунем, оё ин амал барои мо нанг нест?

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾

Фа каззабуҳумā факāну мина-л муҳлакiн. 48.

48. Пас, онҳо (Мӯсо ва Ҳорун)-ро дурӯғгӯй гуфтанд, пас, аз ҳалокшудагон шуданд.

Дар натиҷаи кибр ва ҷаҳолат Фиръавн ва сарони қавми ӯ дар дурӯғ ҳисобидани суҳанони Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) якнавохт пофишорӣ намуданд.

Хулоса, вақто ки Фиръавн ва тарафдоронаш пайғамбарони илоҳиро дурӯғгӯ шумориданд, бо ғарқ шудан дар дарё, аз ҷумлаи ҳалокшудагон гаштанд. Барои маълумоти бештар ба ояти 90-уми сураи «Бақара» муроҷиат шавад.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

Ва лақад āтайнā Мӯса-л-китāба лаъаллаҳум яҳтадӯн. 49.

49. Ва ҳаройина, Мӯсоро Китоб додем, бошад, ки онҳо роҳ ёбанд.

Худованд гуфт, ки баъд аз ғарқ шудани Фиръавн ва сарони қавми ӯ ба Мӯсо (а) китоби Тавротро ато кардем, то ба василаи он бани Исроилро роҳнамоӣ кунад. Бошад, ки бани Исроил аз Таврот пайравӣ намуда, ба шариъат ва ҳукмҳои дар он зикршуда амал кунанд. Албатта, ин марҳамати Худованд аст, ки барои ҳидояти бани Исроил Расул ва Китоби осмонии худро фиристод.

Ончи Худованд хоста буд, қиссаи Мӯсо ва Ҳорун (а) мувофиқи тақозои сураи мазкур эзоҳ шуд, ҳоло мухтасаран қиссаи Ҳазрати Масеҳ (Исо) (а) дар оятҳои зер эзоҳ шудааст.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَهُمَا إِلَى رِبْوَةٍ ذاتِ قَرَارٍ

وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

Ва ҷаъалнабна Маряма ва уммаҳӯ āята-в ва āвайнāҳумā илā рабватийн зāти қаробри-в ва маъiн. 50.

50. Ва сохтем Марям ва писараширо нишона ва онҳоро бар Замини баланди дорои оромии ва дорои оби равон ҷой додем.

Худованд дар ин оят аз пайғамбари дигари Худ хабар дода гуфтааст, ки Мо қиссаи Марям ва писари ӯ (Исо (а))-ро мӯъҷизаи бузурге гардонидем, ки ба камоли қудрати беҳамтои Мо далолат мекунад. Манзил ва макони зисти он дуру дар Замини баланд (Байтулмуқаддас) ва ҳамвор, ки сокинонаш бар он ором мегирифтанд, ҷои сабзу хурраму пур аз мева ва дорои оби равон буд, қарор додем. Сипас ба онҳо...

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ

Йӓ айюҳа-р-русулу кулу мина-т таййибати ваъмалу солиҳа.Инни би ма таъмалуна Ёалим. 51.

51. (Гуфтем:) «Эй пайғамбарон, аз гизоҳои покиза бихӯред ва корҳои некӯ бикунед, ҳаройина, Ман ба он ҷӣ мекунад, доноям.

Муфассирон гуфтаанд, ки ин оят ба тамоми пайғамбарон (а), агарчи дар замонҳои мухталиф фиристода шуда бошанд ҳам, хитоб аст. Яъне онҳо дар замони хеш, мухотаби ин нидо қарор гирифтаанд.

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки Мо ба пайғамбарони Худ гуфтем, ки эй ҷамоъати пайғамбарон, аз ҳалол бихӯред ва бо анҷом додани амалҳои некӯ, ки мувофиқи қонун ва шариъати Ислои бошанд, ба Худо наздикӣ ҷӯед. Ин хитоб барои он аст, ки то онҳо умматҳои худро ба он супориш кунанд. Дар охири ин оят Худованд ҳушдор дода гуфтааст, ки Ман аз тамоми амалҳои шумо огоҳам ва ягон амали шумо бар Ман пӯшида нест, мувофиқи амалҳоятон ба шумо подош хоҳам дод. Барои маълумоти бештар ба ояти 174–186-уми сураи «Бақара» ояти 10-уми сураи «Фотир», ояти 80-уми сураи «Исро» ва тафсири Қуртубӣ ба ояти мавриди назар муроҷиат шавад.

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةٌ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ

Ва инна ҳазиҳӣ умматукум уммата-в ваъҳидата-в ва ана Раббукум фаттақун. 52.

52. Ва ҳаройина, ин миллат (дин)-и шумо - миллати ягона аст ва Ман Парвардигори шумоам, пас, аз Ман битарсед!

Сипас, Худованд дар ин оят ба тамоми пайғамбарон (а) ва ба пайравони онҳо хитоб намуда гуфт, ки эй ҷамоъаи пайғамбарон, ҳамаи шумо як уммат ҳастед, дини шумо як аст ва Парвардигори шумо як аст. Дину даъвати ҳамаи шумо ба сӯи ибодати Худои якка ва ягона ва бешарик аст, уммат ва миллати шумо ягона пойбанд ба дини Ислом аст. Ман Парвардигори шумоам ва шарик надорам, пас аз азоби ман барҳазар бошед, ғайри Манро ба Ман шарик қарор надихед!

Монанди ояти мазкур дар сураи «Анбиё» ояти 29-ум низ омадааст.

فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾

Фа тақаттаъӯ амрахум байнаҳум зубуро. Кулла ҳизбиъ би ма ладайҳим фариҳун. 53.

53. Пас, умматон кор (дин)-и худро дар миёни хеш мутафарриқ (пора-пора) сохтанд. Ҳар гурӯҳе ба он чӣ назди (интиҳоби) онҳост, шодмонанд.

Баъди даъват ба ваҳдат ва барҳазар кардан аз ихтилофҳо ва парокандагӣ, дунболи он дар ин оят Худованд гуфтааст, ки умматони пайғамбарони гузашта дини асли ва ягонаи хешро ба бахшҳои гуногун пора-пора карда, ба тоифаҳо ва фирқаҳои гуногун пароканда шуданд. Масалан, фирқае пайрави Забур, фирқае пайрави Таврот, фирқае пайрави Инҷил буданд. Чун ин китобҳои осмонии хешро табдил ва таҳриф карданд боз ҳам парокандатар шуданд. Ҳоло он ки ба онҳо дастури муттаҳидӣ ва иттифоқ бо пайравӣ аз дини ягонаи барҳақ дода шуда буд. Ҳар гурӯҳе аз он чи барои худ гӯё ҳамчу «дин» интиҳоб кардаанд, розӣ ва хушҳоланд ва танҳо худро ҳақ ва гурӯҳҳои дигарро ботилу ноҳақ медонаду аз онҳо безоранд. Барои маълумоти бештар ба ояти 7-уми сураи «Нӯҳ» (а) муроҷиъат шавад.

فَذَرَهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾

Фа зарҳум фи ғамратиҳим ҳатта ҳин. 54.

54. Пас, онҳоро дар ғафлаташон то муддате бигузор!

Ояти мазкур барои Расулаллоҳ (с) тасалли ва барои мушрикони ваъид буда, Худованд бо хитоб фармуд, ки эй Муҳаммад (с), акун ки кор чунин аст, кофирони Макка ва кофирони аҳли китобро то муддате дар ғафлату нодонӣ ва

гумроҳиашон ва ё то замоне ки маргашон дармерасад, вогузор. Аз ба таъхир афтодани азоби онҳо дилтанг машав, барои онҳо, албатта, рӯзе ҳаст.

أَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنَ

А-яҳсабуна аннамā нумиддӯҳум бихӯ мим māли-в ва банӯн.55.

55. Оё мепиндоранд, ки он чӣ аз мол ва фарзандон, онҳоро ба он имдод мекунем –

نَسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ

Нусāриъу лаҳум фи-л-хайро̄т. Бал-л лā яшъурӯн. 56.

56. (ба хотири он аст, ки) барояшон дар некӯиҳо саъй мекунем? На! Балки онҳо (истидроҷро) намедонанд.

Мушрикон гумон мебурданд, ки соҳиби молу авлод шудан далели розигӣ ва хушнудии Худо аз онҳост.

Ҳоло Худованд дар ин ду оят гумони мушриконро рад намуда бо саволи инкорӣ гуфтааст, ки мушрикон мепиндоранд, ки молу авлоде, ки дар ин дунё барои онҳо ато мекунем, аз рӯи он аст, ки Мо дар нафъ ва хайри онҳо мекушем ва додани молу фарзандон барояшон як навъ гиромидошт аз ҷониби Мост? На! Ҳаргиз Мо барояшон хайр ва хубӣ ирода надорем, балки додани ин молҳо ва фарзандон барояшон «истидроҷ» (барори кор дар корҳои ғайри шаръӣ) аст, то миқдори гуноҳхояшон биафзоянд ва то ба тариқи шояду бояд шоистаи Ҷаҳаннам шаванд. Зеро чунин афрод чун хайвон дарку фаҳм ва шуур надоранд, то дар бораи ҳақиқати ҳол андеша кунанду огоҳ шаванд. Муаллифи «Анвору-л-Қуръон» овардани ду ҳадиси Расулаллоҳ (с)-ро дар шарҳи мазмуни ин оятҳо муносиб доништааст. «Расули Худо (с) фармуданд: «Онгоҳ, ки дидӣ Худованд дунёи дилхоҳи бандаро ба ӯ медиҳад, дар ҳоле ки ӯ дар гуноҳони хеш пойдор аст, бидон, ки ин аз сӯи Борӣ Таъоло барояш «истидроҷ» аст».

Бо ривояти Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) дар ҳадиси дигаре омадааст, ки Расулаллоҳ (с) фармуданд: «Ҷамоно Худованд (ҷ.ҷ.) ахлоқатонро дар миёнатон тақсим кардааст, чунон ки ризқхоятонро тақсим кардааст. Дар ҳақиқат, Худованд дунёро ба ҳар кас, ки дӯст дорад ё дӯст надорад, медиҳад, аммо динро

ба чуз он кас, ки дӯсташ дорад, ба дигар кас намедихад. Пас ҳар касеро, ки Худованд ба вай динро додааст, бе гумон ўро дӯст дошта аст. Савганд ба Зоте, ки ҷони Муҳаммад дар яди Ўст, ҳеҷ бандае мусулмон намешавад, то дил ва забонаш таслим нашавад ва имон намеоварад, то он ки ҳамсояаш аз бавоъиқаш эмин набошад». Саҳобагон гуфтанд: «Ё Расулаллоҳ (с) «бавоъиқ» чист?». Фармуданд: «зулм ва ситами вай». Сипас фармуданд: «Ва ҳар бандае аз ҳаром мол ба даст оварад ва аз он харҷ кунад, дар айни ҳол ба ў баракат дода намешавад ва агар аз он мол садақа кунад, аз вай пазируфта намешавад ва агар онро пушти сар гузорад, тўшае барои Дўзах аст. Бидонед, ки Худованд бадиро бо василаи бадӣ маҳв намекунад, балки бадиро ба василаи некӣ маҳв мекунад, ҳеҷ шак нест, ки палидӣ, палидиро пок намекунад».

Бандагонеро, ки ба сӯи нақӯкорӣ шитоб мекунад, Худованд дар чаҳор ояти баъдӣ васф кардааст, ояти 61-ум низ хабари васфи онҳост.

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ

Инна-л лазӣна ҳум-м мин хашяти Раббихим-м мушфиқун.57.

57. Ҳаройина, касоне, ки аз тарси Парвардигори хеш бимноканд -

Бе гумон касоне, ки нақӯкоранд ва аз имону амали солеҳ баҳраманданд, бо вучуди нақӯкор буданашон, боз ҳам аз азамати Парвардигор ҳамеша дар хавф умр ба сар мебаранд-

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ

Ва-л-лазӣна ҳум би айъати Раббихим юъминун. 58.

58. ва ононе, ки ба оятҳои Парвардигори хеш имон меоваранд -

-ва касоне, ки оятҳои нозилшудаи Қуръонро дар офариниши дунёи мавҷуда тасдиқ доранд ва ба ҳастии Худованд бовар доранд-

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ

Ва-л-лазӣна ҳум би Раббихим лā юшрикун. 59.

59. ва он касоне, ки ба Парвардигори хеш шарик муқаррар намекунанд -

-ва касоне, ки ғайри Худовандро дар парастии Худованд ва ҳамчунин дар сифатҳои Худованд чизеро махфӣ ё ошкор шарик намеҳисобанд, балки ӯ таъолоро якка ва ягона дониста, амалҳои худро ҳолисона ба хотири Зоти Парвардигор анҷом медиҳанд

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾

Ва-л-лазӣна юътӯна маъ ата-в ва қулӯбуҳум ваҷилатун аннаҳум илā Раббихум роҷиъун. 60.

60. ва онҳое, ки он чиро, ки (бояд) бидиҳанд, медиҳанд ва ба сабаби он, ки ба сӯйи Парвардигори хеш хоҳанд бозгашт, дилҳояшон тарсон аст,

-ва касоне, ки закот ва садақаҳоро мепардозанд ва бо анҷом додани амалҳои некӯ ба Худо наздикӣ меҷӯянд, дар ҳоле ки қалбашон аз тарси Худованд пур аст, ки мабодо Худованд амали некашонро напазирад, ё мабодо дар анҷоми ибодатҳо кӯтоҳӣ дошта бошанд, фармони Парвардигорро ба дараҷае, ки лозим аст, иҷро накарда бошанд. Инчунин онҳо бовар доранд, ки рӯзи қиёмат дар ҳузури Парвардигор аз амалҳои хурду бузурги худ ҳисоб хоҳанд дод.

Ояти зер посухи ин чаҳор оят аст. Имом Аҳмад (р) ривоят кардааст, ки ҳазрати Оиша (р) дар бораи маънои ояти мазкур аз Пайғамбар (с) пурсиданд: «Оё ин оя дар бораи ҳоли шахсе аст, ки зиною дуздӣ мекунад ва арақ менӯшад, аммо аз Худо метарсад? Пайғамбар (с) фармуданд: «*На духтари Сиддиқ (р)! Оя ҳоли касеро дарбар мегирад, ки намоз меҳонад, рӯза мегирад, садақа ва эҳсон медиҳад, аммо бо ин ҳол боз аз Худованд тарсон аст, ки мабодо онро напазирад*».

أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ هَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

Улāика юсāриъӯна фи-л-хайроти ва ҳум лаҳā сāбиқун. 61.

61. -ин ҷамоъат касоне ҳастанд, ки дар некиҳо саъй мекунанд, онҳо ба сӯйи он сабқаткунанда ҳастанд.

Шаҳсоне, ки дар чаҳор ояти қаблӣ бо сифатҳои олий васф шуданд, касоне ҳастанд, ки дар анҷоми ибодат ва корҳои нек шитоб мекунанд ва бо ҳам мусобиқа кардаанд, то дар ҳузури Аллоҳ таъоло мақомҳои болотарро ноил гарданд.

Худованд барои бандагони Худ дар ояти зер лутфи худро ошкоро маълум кардааст.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۖ وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا

Ва лā нукаллифу нафсан иллā вусъахā ва ладайнā китāбу-й̣яътику би-л-ҳаққ. Ва ҳум лā юзламун. 62.

62. Ва ҳеҷ касро таклиф намекунем, магар ба қадри тоқати ӯ ва назди Мо Китобест, ки ба ростӣ сухан мегӯяд ва бар онҳо ситам карда нашавад.

Худованд дар ин оят фармудааст, ки Мо дар анҷоми амалҳои нек ба ҳеҷ кас аз андозаи тавоноияш зиёд вазифа намегузорем ва талаб ҳам намекунем.

Муфасссирон ба таври мисол гуфтаанд, ки агар касе тавоноии қобилияти рост истоданро надорад, нишаста намоз гузорад, ё агар касе тавоноии рӯза гирифтанро (ба сабаби беморӣ, сафар ва ғайра) надошта бошад, бояд муваққатан рӯзаро бихӯрад. Дигар рухсатҳои шаръӣ низ ҳамин гуна аст. Хулоса, ба бандагон ҳеҷ таклифе (фармоне) нашуда аст, ки аз тавоноияшон зиёд бошад. Тамоми таклифҳо мутобиқи тавоноии инсон муқаррар шудааст, инсон метавонад онро бардошт кунад. Пас, набояд дар анҷоми корҳои нек бо баҳонаҳо сустӣ кард ва аз қатори некон ақиб монд. Ҳар кас ба қадри тоқати худ метавонад дар кори хайр шитоб кунад.

Дар ҷумлаи охири ин оят Худованд хабар додааст, ки номаи амалҳои бандагон назди Мо қарор дорад, дар он тамоми амалҳои нек ва бади онҳо ҷунон сабт шудааст, ки гӯё он саҳифаи худ сухан мегӯяд. Дар охират мутобиқи он бандагонро барои амалҳои некашон подош ва барои амалҳои бадашон ҷазо хоҳем дод. Ба онҳо зулме раво дида намешавад. Яъне на аз мукофоти онҳо коста мешавад ва на ба азобашон азобе изофа мешавад. Албатта, аз ин хабарҳо танҳо касоне таъсир мебардоранд, ки соҳиби ақланд.

بَلِّ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَلُ مِّنْ دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا

عَمِلُونَ ﴿٦٣﴾

Бал қулубухум фи ғамрати-м мин ҳазза ва лаҳум аъмалу-м мин дуни залика ҳум лаҳа ъамилун. 63.

63. Балки аз ин суҳан дилҳои онҳо дар ғафлат аст ва онҳоро ғайр аз ин (инкори Қуръон) амалхост, ки онҳо онро анҷомдиҳандаанд,

Дар ояти мазкур Парвардигор аз сифатҳои бади кофирон ва аз оқибати кори онҳо хабар дода гуфтааст, ки балки дилҳои кофирон дар ҷаҳлу беҳабарӣ ончунон фурӯ рафтааст, ки аз номаи амалҳо ва аз рӯзи ҳисобу ҷазо ва аз ваъдаву ваъиди Қуръон дар ғафлат мондаанд. Онон (кофирон) ба ҷуз ин, ки дар куфр ва ширк қарор доранд, бисёр кирдорҳои зишт ва норавое низ доранд, ки дар оянда барои маълум кардани бадбахтиашон анҷом медиҳанд.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْعَرُونَ ﴿٦٤﴾

Ҳатта иза аҳазна мутрафиҳим би-л ъаззаби изаҳум яҷ-арун. 64.

64. то вақте ки чун осудагон (сарватмандон)-и онҳоро ба азоби ногаҳонӣ гирифтор сохтем, онҳо фарёд мекарданд.

Онҳо, (кофирон ва мушрикони), то рӯзе дар ғафлат боқӣ монанд, ки ҳатто сарватмандону бузургон ва ғарқи неъмат будагони онҳоро, ки дар дунё аз осудаҳои бархӯрдор буданд, чун ба азоби дунё (гуруснагӣ, асирӣ, кушта шудан ва ғайра), гирифтор кунем, дар он ҳангом аз шиддати азоб ва муҷозоти дардноки илоҳӣ (шояд аз ҷое барои онҳо нусрате расад) чунон садои нолаву фарёд ва зорию таваллоро баланд сар медиҳанд, ки гӯе «гӯши осмонро кар» мекунанд.

Ана дар он ҳангом ба онҳо...

لَا تَجْعَرُوا أَلْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنصِرُونَ ﴿٦٥﴾

Ла таҷ-ару-л яём. Иннакум-м минна ла тунсарун. 65.

65. (Гӯем:) «Фарёд макунед, ҳаройина, имрӯз аз ҷониби Мо ба шумо нусрат нахоҳад расид.

Худованд, дар ин оят аз ҳоли чунин афрод хабар додааст, ки дар он ҳангом барои ноумед кардани кофирон ва то тамаъхояшон қатъ шавад, ба онон мегӯем, ки имрӯз зорӣ ва доду фарёди шумо бефоида аст. Ёрии Мо қатъан ба шумо намерасад. Азоби Мо аз шумо боздошта ҳам намешавад. Касе ҳам ба ёриатон намеояд, доду фарёду вовайлои шумо ҳеҷ фоидае ба ҳолатон намерасонад.

Худованд дар ояти зер бузургтарин гуноҳи онҳоро ёдоварӣ карда, фармудааст, ки...

قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰٰٓ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾

Қад кāнат āīātī тутлā ъалайкум фа кунтум ъалā аъқобикум таъкисун. 66.

66. Ва ҳаройина, оятҳои Ман бар шумо хонда мешуд, пас, шумо бар пошнаҳои худ ба ақиб бозмегаштед.

Дар он асно Худованд ба онҳо мегӯяд, ки бароятон дар дунё оятҳои Қуръонро хонда мешуд, шумо мешунидед, чаро аз онҳо нафрат доштед, фирор мекардед, ҳамвора ба ақиб мегаштеду аз ҳақ рӯ метофтед. Ояти зер ин маъноро идома медиҳад.

مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ ۖ سَمِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

Мустакбирīна биҳī сāмиран таҳҷурун. 67.

67. (Дар ҳоле ки) бар Қуръон такаббур мекардед ва шабҳангом ба носазо ва фасонасарой машғул мешудеду он (Қуръон)-ро тарк мекардед».

Дар он асно Худованд аз дигар гуноҳе, ки мушрикони доштанд, ба онҳо хабар дода мегӯяд, ки шумо аз эътироф ба оятҳои қуръонӣ такаббур кардед. Дар гуфтугӯҳои шабона ба афсонаву сафсатаҳои худ машғул шудед ва гуфторҳои зиштро нисбат ба Қуръон бар забонҳо овардеду гуфтед, ки Қуръон сеҳр аст, Пайғамбар (с)-ро низ носазо гуфтед, хубиҳои охират барои чунин афрод омода нашудааст ва...

Худованд дар оятҳои баъдӣ панҷ омилро баён кардааст, ки ҳар яке аз онҳо барои аз имон берун омадани шахс кифоя аст. Аз он ҷумла:

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

**А-фа лам яддаббару-л-қавла ам ҷааҳум-м ма лам
яъти аббаҳуму-л-аввалӣн. 68.**

**68. Оё дар он сухан намеандешанд ё ба онҳо он чӣ омадааст,
ки ба падарони нахустини онҳо наёмада буд?**

Дар ояти мазкур ду марҳалае аз он панҷ марҳала баён гаштааст. Омили аввалро Парвардигор чунин баён кардааст, ки оё онҳо (мушрикони) дар ин сухан (оятҳои Қуръон) тадаббур ва андеша накарданд? Агар онҳо дар маънои оятҳои Қуръони азим бо хираду тадаббур андеша мекарданд, яқинан ҳаққонияти он барояшон ошкор мешуд, медонистанд, ки дар ҳақиқат Қуръон каломи Худованд аст, ба он ва ба ончи дар он аст, имон меоварданд. Оре! Нахустин омили бадбахтии онҳо дар андеша накардан ба даъвати ту (с) ва Қуръон аст.

Омили дувум, ки сабаби бадбахтии онҳост, ин аст, ки андеша намекунанд, ки нузули Қуръон аз ҷониби Худованд барои онҳо иродаи хайр аст, ки монанди он барои падарони онҳо низ қаблан ин гуна хайр наомада буд. Чаро ин сабаби рӯйгардонии онҳо ва имон наовардани онҳо мешавад?

Абӯ Саъуд (муфассир) гуфтааст: «Омадани китобҳо аз ҷониби Худованд барои пайғамбарон (а) суннати дерин аст, касе онро инкор мекунад, ки имон надорад. Қуръон низ бар он равишу бар он тариқи собиқа омада аст, пас чаро онро инкор мекунанд?» Дигар сабабе, ки онҳо имон намеоранд дар ояти зер чунин омадааст:...

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ

Ам лам яърифӯ расулаҳум фа ҳум лаҳу мункирун. 69.

**69. Оё пайғамбари худашонро нашинохтанд, пас, онҳо ба ӯ
ноошноанд?**

Омили севумро, ки сабаби бадбахтии машрикони аст, дар ин оя Худованд баён кардааст, ки оё пайғамбарашон (Муҳаммад (с))-ро ба ростгӯӣ, амонатдорӣ ва ҳусни ахлоқ намешиносанд, бо ӯ (с) ноошноанд, суханҳои ӯ (с)-ро инкор мекунанду даъваташро қабул надоранд? Охир Муҳаммад (с)-ро аз лиҳози насаб, ростгӯӣ ва

амонатдорӣ хуб мешинохтанд. Чаро аз даъвати ҳақ рӯ метобанд?
Ин аст омили куфри онҳо.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُم لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

**Ам яқулӯна бихи қиннаҳ. Бал ҷааҳум би-л-ҳаққи ва
аксарухум лил ҳаққи кариҳун. 70.**

**70. Оё мегӯянд: «Вай девонагӣ дорад?». На! Балки пеши онҳо
сухани ростро овардааст ва бештари онҳо сухани ростро
намехоҳанд.**

Аллоҳтаъоло омили ҷаҳорумеро, ки сабаби куфри баъзе аз мардум шудааст, дар ин оят чунин хабар додааст, ки мушрикони хуб медонанд, ки Муҳаммад (с) аз ҷиҳати ақл, идрок, зеҳн ва заковат аз онҳо беҳтар аст. Аммо ӯ (с)-ро ба девонагӣ муттаҳам мекунанд. Локин чунон ки онҳо мегӯянд, нест, балки ӯ (с) дини ҳақро барояшон овардааст, ки бо ҳеҷ вачҳ нодурустӣ ва ё ягон сухани ботил дар он нест. Ҳарчанд ки даъвати ӯ (с) равшану фаҳмост, аммо аксари мушрикони намехоҳанд, ба ҳақ нафратдоранд ва аз сухани ҳақ безоранд, зеро қалбашон аз қачравӣ лабрез аст. Баъзеи онҳо бо он, ки дар мавриди ҳақ бадбин нестанд, вале аз тарси касоне, ки дӯстдори ҳақ нестанд бо онҳо ҳамсафанд, имонашонро ошкор намесозанд.

وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ﴿٧١﴾

فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾

**Ва лави-т табаъа-л-ҳаққу аҳвааҳум ла фасадати-с-
самāvātu ва-л-арзу ва ман фиҳинн. Бал атайнāхум би
зикриҳим фа ҳум ъан зикриҳим-м муъризу. 71.**

**71. Агар ҳақ (Худо) орзуҳои онҳоро пайравӣ мекард, ҳаройина,
низоми осмонҳо ва Замин дарҳам мерехт ва ҳар кӣ дар миёни
онҳост, табоҳ мешуд, балки ба онҳо пандашонро овардем, пас,
онҳо аз панди хеш рӯйгардонанд.**

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки агар ҳақ бо хостаҳо ва ҳавасҳои норавои онҳо мувофиқ мешуд, (яъне Худованд шарик медошт) тартиб ва низоми мавҷудаи олами ҳастӣ хароб мешуд, ба

сабаби ихтилоф ва фасоди ҳавасҳои онон тамоми махлуқоти дар олами ҳастӣ мавҷудбуда табоҳ мегаштанд.

Дар идомаи ояти мазкур Худованд фармудааст, ки Мо чунин накардем, балки Қуръонро ба забони худашон ба Пайғамбаре, ки аз байни худашон аст, нозил кардем. Агар фаҳму идрок дошта бошанд, ин мояи шараф ва фаҳри онҳост, аммо мушрикони аз ин Қуръон рӯйгардонанд.

Омили панҷуме, ки сабаби куфри мушрикони шудааст, дар ояти зер чунин баён ёфтааст:

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَّاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّزْقِينَ ﴿٧٢﴾

Ам тас-алуҳум харҷаи фа хароҷу Раббика хайр. Ва Ҳува Хайру-р-Розиқин. 72.

72. Оё аз онҳо музде меҷӯед? Пас, музди Парвардигори ту беҳтар аст ва Ӯ беҳтарин рӯзидиҳандагон аст.

Оё омиле, ки ононро аз имон овардан боз медорад, ин аст, ки онҳо гумон мекунанд дар ивази адои вазифаи пайғамбарии худ ту аз онон музд талаб мекуни? Пас, онҳо гаронбор шуда бо ин баҳона имон намеоваранд ва аз даъвати Ту рӯ мегардонанд бо ту душманӣ мекунанд? На! Ҳаргиз чунин нест. Зеро ризқ ва атои Худованд бароят беҳтар аст. Ӯ беҳтарин рӯзидиҳанда аст!

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

Ва иннака ла тадъуҳум илā сироти-м мустақим. 73.

73. Ва ҳаройина, ту онҳоро ба сӯйи роҳи рост меҷонӣ.

Ба ростӣ ту, (ай Муҳаммад (с)!) онҳоро ба роҳи рост (Ислом) даъват мекуни, ки дунё ва охирати инсонро обод карда, ўро хушбахт месозад. Пас, ин мушрикони беандеша бояд даъвати Ту (с)-ро бо хурсандӣ ва шукргузорӣ пазиранд, на ин ки рад ва инкор кунанд. Ояти зер ин муқаддимаро идома додааст:

وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَبُّونَ ﴿٧٤﴾

Ва инна-л-лазину ла юъминун ба-л-аҳирати ъани-с-сироти ла накибун. 74.

74. Ва ҳаройина, ононе, ки ба охират имон намеоваранд, аз роҳи рост як сӯ шуданд.

Ба ростӣ касоне, ки ба барпошавии қиёмат, зинда гардонидан баъд аз миронидан, ҳисобу китоб имон намеоваранд ва подошу чазои амалҳои дар дунё содиршударо инкор мекунанд, онҳо касонеанд, ки аз роҳи росте, ки ту онҳоро ба сӯи он меҳонӣ, дур афтодаанд. Онҳо ба сӯи роҳҳои гумроҳӣ рафтаанд, ҳол он ки хавфи охират аз пурқувваттарин воситаҳост, ки инсонро ба талаби роҳи ҳақ (роҳи Исломи) водор мекунад.

Дар ҳадиси шариф бо ривояти Умар ибни Хаттоб (р) аз Расулаллоҳ (с) омадааст, ки эшон фармуданд: «Ман паёпай домани шуморо мекашам, ки ҳой мардум, аз самти оташ, ба ин сӯ биёед, ҳудро дар он наҷфканед! Аммо шумо бар ман ғалаба мекунед ва ҳамчун ҳуҷуми парвозагон, (малахҳо ва ҳашарот) ҳудро дар он (оташ) меафганед, пас наздик аст, ки домани шуморо сар диҳам. Ва ман бар сари ҳавзи Кавсар пеш аз омадани шумо интизори шумо ҳастам, пас шумо дар он вақт бар ман дар сурати ҷамъшуда ва пароканда меоед ва шуморо аз симоятон ва аз номҳоятон чунон мешиносам, ки шахс шутури бегонаро дар миёни шутури худ мешиносад. Сипас ба тарафи рост ва тарафи чап бурда мешавад. Онҳо ба боргоҳи Парвардигори худ илтимос ва илтиҷо мекунам ва мегӯям: «Ай Парвардигори ман! (онҳо) қавми мананд! Ай Парвардигори ман! (Онҳо) Уммати мананд!». Пас ба ман гуфта мешавад: «Ай Муҳаммад! Ту намедонӣ, ки онҳо баъд аз ту чиро падида оварданд, баъд аз ту онҳо қафо рафтанд (ба ҷоҳилият баргаштанд)». (Анворул-Қуръон, с.164/4)

﴿وَلَوْ رَحِمْنَهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلْجُودُ فِي طَغْيِنِهِمْ

يَعْمَهُونَ

❁ **Ва лав раҳимнāҳум ва кашафнā мā биҳим-м миñ зурри-л лалаҷҷу фӣ тугйāнихим яъмаҳун. 75.**

75. Ва агар ба онҳо раҳм мекардем ва он чӣ ки ба онҳост аз сахтӣ, бармедоштем, ҳаройина, (боз) дар бераҳагии худ пайваста саргардон мешуданд.

Сабаби нозилшавии ояи мазкурро муфасссирони киром аз Абдуллоҳ ибни Аббос (р) чунин ривоят кардаанд: «Вақте Самома ибни Асол ба дасти сария (гурӯҳе аз муҷоҳидон)-и Расулаллоҳ (с) асир афтод ва мусулмон шуд, Пайғамбар (с) ўро озод кард. Вақте

ӯ ба ватани худ баргашт, роҳи вуруди озуқаро аз Мадина ба Макка баст ва гуфт: «Ба Худо қасам, то Паёмбар (с) иҷоза надихад як дона гандум аз Ямома (Мадина) ба шумо намерасад. Дар он ҷангом Қурайш бо қаҳатӣ ва гуруснагӣ рӯ ба рӯ шуданд. Ҳатто мурдор ва сагро ҳам хӯрданд. Абӯ Суфён назди Расулаллоҳ (с) омада гуфт: «Туро ба Худо ба раҳму мураввут қасам медиҳам, магар он тавр ки худ гумон мебарӣ, Худо туро «Раҳмат барои оламиён» таъйин накардааст?». (Расулаллоҳ (с)) фармуд: «Бале, маро Раҳмат барои оламиён таъйин кардааст». Гуфт: «Ба Худо, ту падаронро ба шамшер ва фарзандонро ба гуруснагӣ мекушӣ». Онҳо ояи мазкур нозил шуд ва дар он Худованд хабар дод, ки агар қаҳатӣ, хушксолӣ, камбудӣ ва гуруснагиро аз мушрикони бартараф кунем ҳам, боз дар саркашӣ ва гумроҳиашон исрор меварзанд, қачравӣ ва таҷовузгариҳои худро идома медиҳанд, боз дар туғёнашон пофишорӣ мекунад. Ояти зер ояти қаблиро пай мегирад.

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

**Ва лақад аҳазнāхум би-л-ъазāби фа мастакāну ли
Раббиҳум ва мā ятаъарраъун. 76.**

**76. Ва ҳаройина, Мо онҳоро ба азоб гирифтор кардем, пас, аз рӯи
гафлат ба Парвардигори хеш (дуъо ва) ниёиши накарданд ва зорӣ
нанамуданд,**

Худованд дар ин оят аз ҳоли мушрикони хабар додааст, ки агарчи Мо онҳоро бо мусибат, (сахтӣ, қаҳатӣ ва гуруснагӣ) мубтало карда бошем ҳам, боз дар муқобили шукӯҳи Худованд сари таъзим ҳам накарданд, фурутан нашуданд, аз Худо илтимоси рафъи мушкилот ва балоро накарданд, балки ба сарсахтӣ ва гарданкашии худ идома доданд. Онҳо ин сарсахтиро то кай идома медиҳанд, ояти зер посухи ин савол аст.

حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

**Ҳаттā изā фатаҳнā њалайҳум бāбан зā њазāбин шадидин
изāҳум фиҳи мублисун. 77.**

**77. -то вақте ки даре аз дарҳои азоби сахтро бар онҳо бикшодем,
онҳо ногаҳон дар он ҷо ноумед гаштанд.**

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки нофармонӣ, гарданкашӣ ва гурури мушрикони то вақте идома мекунад, ки бо тарс ва ҳароси

рӯзи охират рӯ ба рӯ гарданд ё ба таври ғайриҷашмдошт ба азоби Худо гирифтор шаванд. Аммо дар он ҳангом умедро аз даст медиҳанд, зеро тавба дар он асно қабул нест. Дар шарҳи ин ду ояти охир муфасссирон мӯҳтарам аз он ҷумла Абӯ Суъуд чунин гуфтааст: «...Мо ононро (мушрикнро) ба тамоми саҳтиҳо, чун қатл, асорат, гуруснагӣ ва ғайра озмоиш кардем, аммо то замоне ки азоби охиратро набинанд, нармиш ва таваҷҷӯҳе ба дини Ислом аз онҳо мушоҳида намешавад. Дар он замон навмед шудану сари хориho фуру овардан дигар чӣ фоида?».

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

Ва Ҳува-л-Лазӣ аншаа лакуму-с самъа ва-л-абсӯра ва-л-аф-идата қалӣла-м ма ташкурун. 78.

78. Ва Ёст Он (Худо)-е, ки барои шумо шунавой ва дидаҳо ва дилҳоро биефарид, барои чӣ кам шукргузорӣ мекунед?

Худованд неъматҳо ва далелҳои яккаву ягонагии худро дар ин оят ба мушрикони ёдовар шуда фармудааст, ки Худо ҳамон аст, ки барои шумо узвҳои шунавой, чашмон ва дилҳоро офарид, то насиҳатҳо ва пандҳоро бишнавед, ҳодисаҳои ибратомӯзро бингаред, бо дил ва хиради хеш дарк намоед ва оид ба санъати беҳамто ва қудрати беинтиҳои Худои якка ва ягона биандешед.

Аммо шумо (кофирон) қатъан шукргузор нестед, ё бошед ҳам, хеле кам Худои худро сипосгузored.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

Ва Ҳува-л-лазӣ зараакум фи-л-арзӣ ва илайҳи туҳшарун.79.

79. Ва Ёст он (Худо)-е ки шуморо дар Замин пайдо кард ва ба сӯйи Ё барангехта хоҳед шуд.

Дар ояти мазкур Аллоҳ таъоло нишонаҳои қудрати беинтиҳои ва бемонанди худро баён намуда гуфтааст, ки Ёст Он Зоте, ки шуморо аз гил офарид, баъдан тавассути падарону модарон шуморо афзоиш дод ва дар рӯи Замин пароканда намуд. Албатта, шуморо рӯзи Қиёмат аз нав зинда мегардонад ва барои ҳисобу китоб дар майдони ҳашир ба сӯи Ё ҷамъ оварда мешавад.

وَهُوَ الَّذِي تَحْيِـ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتَلَفُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا

تَعْقُلُونَ ﴿٨٠﴾

Ва Ҳува-л-лазӣ юҳйӣ ва юмӣту ва лаҳухтилāфу-л-лайли ва-н-наҳār. А-фалā таъқилӯн. 80.

80. Ва Ўст он (Худое) ки зинда мекунад шуморо ва мемиронад ва Ўрост омадурафти шабу рӯз. Оё бо ақл дарнамеёбед?

Худованд бо ирода ва қудрати Худ инсонҳоро зинда мегардонад ва мемиронад. Яъне аз нутфа (сперма)-е, ки дар зоҳир маъмулан мурда ва беҷон аст, инсони зинда меофарад ва инсони зиндaro дар муҳлати муайян мемиронад. Ўст, ки шаб ва рӯзро чунон офарид, ки пайи ҳам меоянд. Дар давоми сол кам ва зиёд шудани рӯзу шаб танҳо ва танҳо мувофиқи қонунҳои офарида ва муайянкардаи Худованд сурат мегиранд. Инҳоянд далелҳои раднопазири мавҷудияти Худои якка ва ягона, қодиру тавоно, ки шумо инсонҳо онҳоро рӯзмарра мушоҳида мекунад. Оё барои дарки ин нишонаҳо ва бар ҳама қор қодиру тавоно будани Аллоҳ таъоло ақлу хирад надоред то биандешед, ба худ оед ва бидонед, ки Худованд қодир аст ва метавонад инсонҳоро баъд аз миронидан боз аз нав зинда гардонад!

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾

Бал қолӯ мишла ма қола-л-аввалӯн. 81.

81. Балки гуфтанд монанди он чӣ гуфта буданд нахустиниён.

Худованд андозаи фаҳми ингуна афродро чунин баҳо дода гуфтааст, ки онҳо ақл ва хиради дарки ин далелҳо ва насихатҳоро надоранд, балки он чи кофирону мушрикони Макка қаблан гуфтанд, онҳо низ сухани гузаштагонро тақрор мекунанд. Ояти зер маънои ин оятро таъкид мекунад.

قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾

Қолӯ а-изā митнā ва куннā туроба-в ва ъизōман аиннā ла мабъушӯн. 82.

82. Гуфтанд: «Оё чун бимирем ва хок ва устухоне чанд шавем, боз мо барангехта хоҳем шуд?»

Худованд аз андешаи кофирон Макка дар ин оят хабар додааст, ки инҳо низ он чиро, ки пешгузаштагонашон дар ҷоҳилият мегуфтанд, такрор карда мегӯянд, ки мо мурему хок шавем, ҷӣ хел боз аз нав зинда мешавем? Ин шубҳаи кофирони ҳар давру замон аст, ки ҳеҷ асоси ақлӣ ва мантиқӣ надорад. Зеро на илм ин ҳақиқатро инкор мекунад ва на ақл онро рад месозад. Чаро ки дар аввал инсон аз хок офарида шуд, илми замона муайян намуда аст, ки ҳар элементи кимиёвии дар хок мавҷудбуда дар ҷисми инсон низ ҳаст. Пас, Худованде, ки дар аввал аз зарраҳои хок инсонро офарид, боз аз нав ҳамин инсонро аз хок меофарад ва зинда мегардонад. Дар ин ҳақиқат ҳеҷ инсони оқиле шак ва шубҳа намекунад. Агар шубҳа дорад, ҳар сол дар баҳорон ба Замини ҳолӣ нигарад, ки чигуна ба воситаи барфу борон аз нав сабзапӯш мешавад.

Шубҳаи дигари мушрикони дар ояти зер баён шудааст.

لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

Лақад вуъиднā наҳну ва āбāунā хāзā миғ қаблу ин хāзā иллā асāтīру-л аввалīн. 83.

83. Ҳаройина, ба ин гуна суханҳо моро ва пеш аз ин падарони моро ваъда дода шуд, ин ба ҷуз афсонаҳои пешиниён чизи дигаре нест».

Боз мушрикони мегуфтанд, ки ин гуна ваъдаҳоро қаблан ба мо ва ба гузаштагони мо низ дода буданд, ки баъд аз марг аз нав зинда гардонида мешавем, аммо мо дар ин суханҳо ҳақиқатро намебинем ва ба онҳо бовар намекунем. Ин ваъдаҳои дурӯғ ба ҷуз афсонаҳои бофтаи пешиниён чизи дигаре нест.

Чун мушрикони аз нав зинда гардониданро инкор карданд, Худованд ба Расулаллоҳ (с) дастур дод, то ба онҳо бо далелҳои қатъӣ ҳақ будани суханҳои худ ва ноҳақ будани андешаҳои онҳоро исбот намояд. Аз он ҷумла, Худованд дар ояти зер ба Расулалоҳ (с) фармуд, ки...

قُلْ لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

Қул лимани-л-арзӯ ва мағ фīхā иғ кунтум таъламун. 84.

84. Бигӯ: «Кирост Замин ва он чӣ дар он аст? (Бигӯед) агар медонед!»

Худованд ба Расули Худ супориш дод, ки ай Муҳаммад (с), аз мушрикони дар ҷавоби он чи ки гуфтанд, бипурс, ки Замин ва он чи, ки аз офаридаҳо дар он ҳаст, аз он кист? Соҳиби онҳо кист? Қадом зоте метавонад онҳоро биофарад ва нобуд кунад? Агар медонед ва огоҳӣ дошта бошед, ба ман ҳам хабар диҳед! Албатта, онҳо...

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

Саяқулӯна лилләҳ. Қул а-фа лā тазақкарӯн. 85.

85. Хоҳанд гуфт: «(Ин ҳама) аз он Худ аст». Бигӯ: «Оё пандпазир намешавед?».

Дар посух мушрикони ногузир, албатта, хоҳанд гуфт, ки Замин ва ҳар он чи дар он аст, аз он Худост, ҳама чизро Худ офаридааст. Офаридгори онҳо Худост. Пас, эй Муҳаммад! Ба онҳо бигӯ, ки шумо эътироф доред, ки ҳар чиро, ки аз мавҷудот дар Замин ҳаст, Худ офарида аст ва аз он Худост. Пас, чаро панд намегиред, намеандешед ва эътироф намекунад, ки Зоте, ки ба офариниши инсон ва ҳама ин мавҷудот қодир аст, ба зинда гардонидани инсон баъд аз марг низ қодир аст! Супориши дигар:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾

Қул ма-р Раббу-с-самāwāti-с-сабъи ва Раббу-л-ъарши-л-ъаъим. 86.

86. Бигӯ: «Кист Парвардигори осмонҳои ҳафтгона ва Парвардигори Арши бузург?».

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

Саяқулӯна лилләҳ. Қул а-фа лā таттақӯн. 87.

87. Хоҳанд гуфт: «(Ин ҳама) аз он Худ аст». Бигӯ: «Оё аз Ӯ наметарсед?»

Ай Муҳаммад! Аз мушрикони бипурс, ки Парвардигори ҳафт қабат осмон, (Коинот ва ситорагон) ва ҳама он чи дар онҳост, кист? Парвардигори Арши бузург кист? Албатта, мушрикони дар ҷавоб

хоҳанд гуфт, ки осмонҳо ва Арш ҳама аз они Худост ва Аллоҳ Парвардигори онҳост. Дар посух ба мушрикони бигӯ, ки агар медонед, ки осмонҳо ва Арш аз они Худост, Худо онҳоро офарида аст ва бутҳои (худоҳои) шумо молик ва офаридгори ҳеҷ чиз нестанд, пас чаро (онҳо бутҳо)-ро мепарастед ва онҳоро ба Аллоҳ шарик меҳисобед? Чаро парастии бутҳоро қатъ намекуед? Чаро Аллоҳро якка ва ягона намедонед? Чаро ба барпошавии қиёмат бовар надоред? Дар баробари ин қадар гуноҳ чаро аз азоби Худованд наметарседу худро ислоҳ намекуед?

Дар ҳадиси шариф омадааст: **«Осмонҳо ва ончи дар онҳост, дар баробари Курсӣ монанди ҳалқаест, ки дар биёбоне афганда шудааст. Бе гумон Курсӣ бо он чи дар он аст, нисбат ба Арш ҳаммонанди ин ҳалқа дар ин биёбон аст».** «Анворул Қуръон 168/4».

Барои радди ақидаи мушрикони дар ояти зер овардани далелҳои қотеъона идома дорад.

قُلْ مَنْ يَدِّهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن

كُنْتُمْ تَعْمُونَ

Қул маъ биядиҳи малакуту кулли шай-и-в ва Ҳува юҷиру ва ла юҷару ъалайҳи ин кунтум таъламун. 88.

88. Бигӯ: «Кист Он, ки ба дасти Ёст подшоҳии ҳар чиз ва Ё бе паноҳеро паноҳ медиҳад ва Худ ба паноҳ ҷустан ниёзе надорад. (Бигӯед) агар медонед!»

Худованд дар ин оят Расули Худро фармуд, ки, ай Муҳаммад (с), бори дигар дар бораи ҳокимият бар осмонҳо ва Замин аз мушрикони бипурс, ки кист он, ки фармонравоии ҳар чизи мавҷуда аз они Ёст? Тадбири олам аз они кист? Кист он, ки ҳар гоҳ, ки хоҳад, бе паноҳонро паноҳ медиҳаду ба фарёдашон мерасад ва Худ ниёзе ба паноҳ ҷустан аз касе надорад? Ва ҳеҷ мавҷуде наметавонад азоби Худоро аз касе боздорад, ёрӣ диҳад ва ё фарёдраси ӯ шавад! Агар ҷавоби ин суолро ба ростӣ медонед, ба ман ҳам хабар диҳед! Мушрикони эътироф намуда...

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَأَنِّي تُسْحَرُونَ

Саяқулуна лиллаҳ. Қул фа анна тусҳарун. 89.

89. Хоҳанд гуфт: «(Ин ҳама) азони Худо аст». Бигӯ: «Пас, чаро фиреб меҳӯред?».

Мушрикон дар ҷавоб хоҳанд гуфт, ки фармонравой ва тадбири олами мавҷудот пурра дар ихтиёри Худост. Пас, эй Муҳаммад, ба онҳо бигӯ, шумо иқрор доред ва эътироф мекунед, ки фармонраво ва тадбиркунандаи кулли олам Аллоҳ аст, чаро мисли шахси фиребхӯрда, суҳанҳои бе маъно, бе асос ва подарҳаво мегӯед? Чӣ гуна шайтонҳои инсӣ ва ҷиннӣ бо фасонаҳои ҳақиқатро дар ҳаёли шумо ботил ҷилва медиҳанд, бо вучуди фаҳмо будани ҳақ, ғайри Аллоҳи якка ва ягонаро мепарастед? Оё сеҳргаре шуморо ҷоду кардаасту ақлҳоятонро рабудаст!?

بَلْ أَتَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

Бал атайнаҳум би-л-ҳаққи ва иннаҳум ла кәзибун. 90.

90. Балки ба онҳо сухани ростро овардем ва ҳаройина, онҳо дурӯғ мегӯянд!

Баъди он ки дар оятҳои қаблӣ сарзаниши мушрикон гузашт, Худованд дар ояти таҳти назар фармуд, ки Мо барои онҳо (мушрикон) дину шариатеро, ки ҳақ аст, овардем. Аммо онҳо якка ва ягонагии Аллоҳ таъолоро, барпошавии қиёмат, зинда гардонидани баъд аз миронидан ва ҳар сухану ҳар амале, ки исломӣ аст, дурӯғ ҳисобиданд ва инкор карданду зиддият нишон доданд.

Сарзаниши мушрикон дар ояти баъдӣ идома дорад.

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ

بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾

Ма-т-тахазаллоҳу ми-в валади-в ва м̄ к̄ана маъаҳу мин ил̄аҳ. Из̄а-л ла-заҳаба куллу ил̄аҳим̄ би м̄ халақа ва лаъал̄а баъъухум ъал̄а баъъ. Субҳ̄аналлоҳи ъамм̄ ясифун. 91.

91. Худо ҳеҷ фарзанде нагирифтааст ва ҳеҷ худое ҳамроҳи ӯ нест, он гоҳ ҳар маъбуд чизеро, ки офарида буд, тадбир мекард. Ҳаройина, голиб меомад баъзеи онҳо бар баъзе. Покӣ Худорост, аз он чӣ баён мекунанд.

Дар гузашта инсонҳое буданд ва ҳоло ҳам ҳастанд, ки аз роҳи ҳақ берунанд ва ақидаҳои ботил доранд. Масалан, мушрикони араб мепиндоштанд, ки фариштагон духтарони Худоанд, яҳудон ҳаёл мекарданд, ки ҳазрати Узайр (а) писари Худост, насронийён гумон доранд, ки ҳазрати Исо (а) писари Худост, дигар гурӯҳи инсонҳо махлуқони гуногунро ба Худо шарик меҳисобанд. Масалан, юнониҳои қадим ба ҳар ҳодисаи табиат худое қоил буданд: мисли худои об, худои оташ, худои муҳаббат ва ғайра...

Ҳоло Худованд дар ин оят ботил ва қатъан нодуруст будани ин ақидаҳоро чунин баён кардааст, ки Худо мутлақо фарзанд надорад, на аз фариштагон, на аз инсонҳо. Ҳеҷ касе ва ҳеҷ чизе ба Аллоҳ дар худӣ шарик нест. Агар ҳамон тавре ки бутпарастон гумон мебаранд, худоени бисёр мебуданд, ҳар худое бо офаридаҳои (бандаҳо)-и худ ҳукмфармой мекард, қаламрави ҳар яке алоҳида мешуд. Дар байни онҳо кашмакаш ва қудратнамоӣ оғоз мешуд. Ҳатман худои пурқувват бар худои камқувват ғалаба мекард ва фармонравоиро чун одати подшоҳони имрӯза аз мулки ӯ мегирифт. Маълум аст, ки дар ин ҳолат худои оқизу мағлубшуда аз сифати худӣ ҷудо мешуд ва дигар худо ҳисоб намеёфт. Пас, ба ин натиҷа расидем, ки шарик доштан дар худӣ қатъан номумкин аст. Бояд танҳо як Зот Офаридгору Парвардигор бошад. Он ҳам Худованди яққа ва ягона. Бо ибораи дигар: Ибни Касир гуфтааст: «Агар чандин худо мавҷуд мебуд, ҳар яке танҳо ба махлуқи (офаридаи) худ мепардохт. Онгоҳ ҳар яке меҳост дигареро мағлуб кунад. Дар натиҷа баъзе бар баъзеи дигар ғалаба пайдо карда, дар олам назм (тартиб)-е барқарор намешуд, бенизомӣ ва бебандуборӣ ба вуҷуд меомад».

Дар охири оят Худованд фармуд, ки аз он чи ситамгорон мепиндоранд (аз доштани фарзанд ва шарик), Худованд поку муназзаҳ аст.

عَلِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ

**Ъāлими-л-ғайби ва-ш-шаҳādати фатаъāлā ъаммā
юшрикун. 92.**

92. Донандаи ниҳону ошкор аст, аз он чӣ шарик меоранд, бартар аст.

Ҳар чи ниҳон (ғоиб) аст ва ҳар чи ошкор аст, Худо медонад. Ҳеҷ чиз аз илми ӯ пинҳон нест. Ӯ аз ҳама ошкору пинҳон огоҳ аст.

Худованд аз доштани шарик, фарзанд ва дигар сифатҳое, ки мушрикони ба Ӯ нисбат медиҳанд, куллан пок аст!

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيّني مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾

Қу-р Рабби иммā турияни ма йӯъадун. 93.

93. Бигӯ: «Эй Парвардигори ман, он чиро, ки онҳо бо он тарсонида мешаванд, агар маро бинамоёнӣ, -

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

Рабби фа ла таҷъални фи-л қавми-з-зōлимин. 94.

94. -эй Парвардигори ман, пас маро дар гурӯҳи ситамгорон дохил мақун!».

Дар шарҳи ин оятҳо муфасссирон гуфтаанд, ки бе шак, маълум аст, ки Муҳаммад (с) аз гуноҳ ва ситам пок (маъсум) аст. Аммо ба унвони изҳори бандагӣ, хоксорию фурӯтанӣ ба ӯ (с) амр шуда аст, ки дар пешгоҳи Худованд дуо кунад ва бигӯяд, ки Худоё, агар лозим бошад, ки азоби дунявии онҳо (яъне мушрикони)-ро ба ман нишон диҳӣ, Худоё дар он ҳолат, маро аз қатори ситамкорон қарор мадеҳ!

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулаллоҳ (с) чунин дуо мекарданд: **«Худоё! Ҳаргоҳ ба қавме фитнаеро ирода дошта бошӣ, пас маро ба сӯи худ дар ҳоле бибар, ки ба он фитна дарнаяфтода бошам».**

وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَدِيرُونَ ﴿٩٥﴾

Ва иннā ъалā ан-н-нурияка ма наъидухум ла қодирун. 95.

95. Ва ҳаройина, Мо бар он чӣ ки ба онҳо ваъда медиҳем, тавоноем туро бинамоёнем.

Барои таъкиди бештар дар ояти мазкур ҳамчу тасаллӣ Худованд хабар додааст, ки Мо метавонем азоберо, ки барои онҳо (мушрикони) муқаррар шудааст, ба Ту (с) нишон диҳем, локин дар асоси ҳикмате онро ба таъхир андохтаем, зеро медонем, ки бархе аз онон ба зудӣ имон хоҳанд овард.

Дар ояти баъдӣ Худованд ба Расулаллоҳ (с) беҳтарин роҳи муъомила бо мардумро нишон додааст.

أَدْفَعْ بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

**Идфаъ би-л-лати ҳия аҳсану-с-саййиата наҳну аъламу
би маъсифун. 96.**

**96. Ва бо хислати нек бо онҳо муқобила куну бадиро дафъ кун!
Мо ба он чӣ баён мекунам, донотарем.**

Сипас Худованд дар ин оят ба Пайғамбари Худ (с) дастур дода гуфт, ки ҳангоме ки мардумро ба сӯи ҳақ даъват мекуни, бо мадуро ва дар муъомила бо онҳо бо ахлоқ ва бо рафтори некӯ бош. Ба бадии мушрикон ва кофирон, ки нисбат ба Ту (с) анҷом медиҳанд, бо тарзи нақӯтар ва бо роҳи ноида гирифтани, эътибор надодан ва гузашт кардан муқобила кун. Дар ин роҳ шитобе надошта бош, Мо аз саркашӣ, душманӣ, истеҳзо ва бадгӯии мушрикону кофирон нисбат ба Ту (с) огоҳтарем ва ба онҳо ҷазо хоҳем дод.

Ибни Касир ин мазмунро тасдиқ намуда чунин гуфтааст: «Худованд бо дар пеш гирифтани судмандтарин равиш, (некӣ дар муқобили бадӣ) ӯ (с)-ро дар нишасту бархост бо мардум роҳнамоӣ фармуда аст, то хоҳири онҳоро ҷалб кунад, душманиашонро ба дӯстӣ, кинаашонро ба меҳр ва муҳаббат мубаддал кунад». Локин дар айни ҳол боз ҳам худро ба Худо биспор!

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ ﴿٩٧﴾

Ва қу-р-Рабби аъӯзу бика мин ҳамазāti-ш-шайātин. 97.

97. Ва бигӯ: «Эй Парвардигори ман, аз васвасаҳои шайтон ба Ту паноҳ мебарам!

Худованд ба Расулаллоҳ (с) дар ин оят фармуд, ки бигӯ, ки Парвардигоро, ман аз васвасаҳо ва дағ-дағҳои фиребандаи шайтонҳо, ки инсон наметавонад аз онҳо худдорӣ кунад, ба Ту паноҳ мебарам. Ва ҳамчунин...

وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ تَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

Ва аъӯзу бика Рабби ай яҳзӯрун. 98.

98. Ва, эй Парвардигори ман, ба Ту паноҳ мебарам, аз он ки пеши ман ҳозир шаванд!».

Агар шайтонҳо (хоҳ инсӣ бошанд ва хоҳ чиннӣ) назди инсон ҳозир шаванд, ба ғайр аз васвасаандозӣ, ташвиқ ба корҳои бад ва бозгардонӣ аз корҳои нек, иғво ва зиёнрасонӣ дигар коре надоранд. Аз ин ҷиҳат дар ин оят Худованд ба Расулаллоҳ (с) фармуд, ки бигӯ, Парвардигоро! Аз ин, ки шайтонҳо ҳангоми иҷрои корҳоям дар канори ман бошанд, аз ин, ки дар корҳоям ба ман зарар расонанд, ба сӯи Ту паноҳ мебарам, худро дар ҳимояи Ту қарор медиҳам.

Бо ривояти Амр ибни Шуъайб (р) аз падараш ва ӯ аз бобокалонаш омадааст, ки Расули Худо (с) калимотеро ба мо таълим медоданд, ки худашон ҳангоми хоб барои дафъи тарс меҳонданд: **«Ба номи Худо. Ба калимоти томаи ӯ аз хашму иқобаш ва аз бадии бандагонаш ва аз васвасаҳои шайтонҳо ва аз ин, ки ҳозир шаванд, паноҳ мебарам».** («Анворул Қуръон»).

Тақозои номумкини мушрикони дар оятҳои зер баён шудааст.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾

Ҳаттā изā ҷāа аҳадаҳуму-л-мавту қола Раббирҷиъун. 99.

99. (Онҳо дар ғафлатанд), то вақте ки чун касеро аз онҳо мавт биояд, гӯяд: «Эй Парвардигори ман, маро бозгардон,

لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن

وَرَأَيْهِمْ بَرَزَخُ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

Лаъаллӣ аъмалу солиҳан фи ма таракт. Каллā. Иннаҳā калиматун ҳува қоилуҳā ва ми-в варӯиҳум барзахун илā явми юбъаъун. 100.

100. бошад, ки дар саро (дунё)-е, ки онро бигзоишам, кори некӯ кунам!». Чунин (бозгашт) набошад! Ҳаройина, ин сухане аст, ки вай гӯяндаи он аст. Ва пеши онҳо, то рӯзе ки барангехта шаванд, барзах (ҳиҷоб)-е бошад.

Дар оятҳои мазкур ва баъдӣ Парвардигор аз ҳоли мушрикони ва кофирони, ҳангоме ки онҳо дар остонаи марг қарор мегиранд, чунин хабар додааст, ки онҳо дар ғафлат ва бепарвой умри худро мегузаронанд. Чун онҳо мемиранд, баъд аз хоби ғафлат бедор

шуда бо зориву тавалло меғоянд, ки моро ба дунё бозгардонед! Шояд, ки дар дунёе, ки онро тарк кардем, имон оварем, амалҳои нек анҷом диҳем, ба даргоҳи Худованд илтиҷову тавбаву зорӣ кунем, то гуноҳҳои мо бахшида шаванд. Аммо ҳайҳот. Ин зориву илтиҷо суде надорад, дигар ҳаргиз қонуне нест, ки дархости онҳо пазируфта шавад. Ин танҳо сухане аст, ки онҳо ба забон меғояд, на аз таҳти дил. Агар бил фарз хостаашон бароварда шаванд ва ба дунё бозгардонида шаванд, ҳаргиз ба ин сухани худ вафо нахоҳанд кард. Дигар ин ки дар пушти сари онҳо барзаҳ, (ҳичоб)-е байни дунё ва охират қарор дорад, ки то рӯзи аз нав зинда гардонида шудан наметавонанд аз он гузашта ба дунё баргарданд.

Барои маълумоти бештар ба ояти 28-уми сураи («Анъом») муроҷиъат шавад.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾

Фа изā нуфиха фи-с-сӯри фа лā ансāба байнаҳум явмаизи-в ва лā ятасāалун. 101.

101. Пас, чун дар сур дамида шавад, дар он рӯз хешовандӣ миёни онҳо набошад ва на бо якдигар пурсучӯ кунанд.

Баъди барпошавии қиёмат, барои аз нав зинда гардонидан пурсучӯ ва санҷиши амалҳо, бори дувум дар сур дамида шавад. (ниг. ба ояти 51-уми с. «Ёсин»). Дар он рӯз робитаҳои хешовандӣ ба ҳоли инсонҳо ғойдае намерасонад. Он рӯз рӯзест, ки аз шиддати тарсу ошуфтагӣ меҳру муҳаббат ва раҳму шафқат аз байн меравад. То ба дараҷае ки инсон аз падар, модар, бародар ва ҳамсараш мегурезад. Ҳар кас ба ҳоли худ ниҳоят саҳт машғул мешавад ва маҷоли пурсучӯ аз ҳоли дигарон надорад. Барои маълумоти бештар ба ояти 68-уми сураи «Зумар» ба ояти 1-уми сураи «Ҳаҷ» ва ба оятҳои 34-35-36-уми сураи «Абаса» муроҷиъат шавад.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

Фа маъ сақулат мавāзйнуҳу фа улāика ҳуму-л-муфлиҳун. 102.

102. Пас, ҳар киро паллаҳои тарозуи вай гарон ояд, пас, он ҷамоъат -онҳоянд растагор.

Дар рӯзи қиёмат барои санҷиш дар тарозуи адли Худованд амалҳои ҳар инсон баркашида мешавад. Пас инсонҳое, ки

амалҳои некашон аз амалҳои бадашон вазнинтар бошанд, небахтанд. Онҳо аз азоби оташи Дӯзах халос шуда неъматҳои беҳамтои Биҳиштро соҳиб мешаванд. (Ниг. ба оятҳои 7-8-уми сураи «Залзала»).

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ

خَالِدُونَ ﴿١٣﴾

Ва ман хаффат мавāзинуҳу фа улāика-л-лазину хасирӯ аифусаҳум фи Ҷаҳаннама ҳолидун. 103.

103. Ва шахсеро, ки паллаҳои тарозуи вай сабук ояд, пас, он ҷамоат - онҳоянд дар ҳаққи ҳеҷ зиёнкардагону дар Дӯзах ҷовидон бошандагон.

Ва аммо инсонҳое, ки дар дунё имон наёварданд, бе тавба аз олам гузаштанд, паллаи амалҳои некашон сабук ва аз сабаби амалҳои бадро бисёр карданашон паллаи амалҳои бад (гуноҳҳо)-ашон вазнин мешавад. Онҳо аз ҷумлаи зиёнкардагон буда, небахтии абадиро аз даст дода, ҳамеша дар Ҷаҳаннам боқӣ мемонанд. (Ниг. ба ояти 6-уми сураи «Баййина»).

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٤﴾

Талфаҳу вуҷӯҳаҳуму-н-нāру ва ҳум фиҳā кāлиҳун. 104.

104. Оташ рӯйҳои онҳоро месӯзад ва онҳо он ҷо турирӯй ҳастанд.

Ояти мазкур аз ҳоли дӯзахиён хабар додааст, ки шарораҳои оташи Ҷаҳаннам бо шиддат рӯйҳои онҳоро месӯзонад ва аз ниҳоят сахтии дарду ранҷ намуди чеҳраҳояшон зишт ва бад мегардад.

Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) дар шарҳи мазмуни ин оя гуфтааст, ки оё сари сӯхтаи ғусфандеро надидаи, ки дандонҳояш намоён ва лабонаш ба тарафи боло ҷамъу зиштнамо шудааст? Инҳо (мушрикони) (дар Ҷаҳаннам) низ ҳамин гунаанд. Дар он асно ба онҳо...

أَلَمْ تَكُنْ ءَايَتِي تَتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٥﴾

Алам такур айāти тутлā ъалайкум фа кунтум биҳā туказзибун. 105.

105. (Гӯем): «Оё бар шумо оятҳои Ман хонда намешуданд, пас, онро дурӯғ мепиндоштед?».

Дар ҳолати чашидани дардҳои ҷонгудозу азобҳои тоқатфарсо бо сухани итобомезу сарзаниш Худованд ба кофирон мегӯяд, ки магар дар дунё барои шумо оятҳои Қуръон хонда намешуд? Оё далелҳои равшан ва раднопазири Қуръонро намешунидед? Оё каломи Худованд комилан равшан ва фаҳмо набуд? Чаро ба он бовар накардед ва онро дурӯғ шуморидед?

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٥﴾

Қолу Раббанā галабат ъалайнā шикватунā ва куннā қавман зўллін. 106.

106. Гӯянд: «Эй Парвардигори мо, бар мо бадбахтӣ голиб омад ва мо мардуми гумроҳ будем.

Мушрикони ва кофирони дар посух эътироф карда, афсӯсхӯрон мегӯянд, ки оре лаззатпарастӣ ва шаҳватпарастиямон бар мо галаба кард, моро ба роҳи бадбахтӣ бурд. Акнун мо бадбахту гирифтори азоби (абадии) Ҷаҳаннам шудем. Дар ҳақиқат мо гумроҳ будаем, ки роҳи ҳидоят ва неқбахтиро вогузошта ба ин роҳи бадкорӣ, бадбахтӣ роҳсипор шудем. Ояти зер идомаи эътирофи онҳост:

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٦﴾

Раббанā ахриҷнā минҳā фа ин ъуднā фа иннā зўлимун. 107.

107. Эй Парвардигори мо! Моро аз ин ҷо берун ор, пас, агар ба куфр баргардем, пас, ҳаройина, мо ситамгор бошем».

Онҳо (мушрикони кофирон) аз азоби Дӯзах бегоҳат шуда, аввал ба гуноҳи худ иқрор мешаванд, баъдан ба зорӣ даромада, ба Худованд муроҷиат мекунанд, ки Парвардигоро, Моро аз ин оташи Дӯзах берун ор, (ба дунё баргардон то амали солеҳ кунем). Агар баъд аз берун рафтан боз ҳам куфр ва бадкорӣ кунем, дар он сурат барои худ ситамгор будем, чаро, ки дидаю дониста боз амали бад кардем ва дигар шоистаи афви Ту нахоҳем буд.

Аммо аз маънои ояти баъдӣ маълум мегардад, ки ин зориву таваллои мушрикони дигар ба онҳо суде надорад. Зеро онҳо чунон сухан мегӯянд, ки гӯё аз сарои охират хабар надошта бошанд.

قَالَ أَحْسَسُوا فِيهَا وَلَا تَكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

Қолаҳсау фиҳа ва лā тукаллимун. 108.

108. (Худо) мефармояд: «Дар он ҷо (дар Дӯзах бо расвой) дохил шавед ва бо Ман сухан магӯед!».

Худованд зорию таваллои мушрикнро ба инобат нагирифта, дар посух ба онҳо мегӯяд, ки гум шавед, хомӯш шавед, дигар дар бобати бардоштани азоб аз худ бо Ман сухан нагӯед, акнун шумо дар Ҷаҳаннам абадӣ хоҳед монд. Калимаи “ихсау” маъмулан барои дур кардани сағ аз назди худ ба кор бурда мешавад. Агар ин калимаро барои инсон ба кор бурда шавад, ба маънои сазовори ҷазои абадӣ будани ӯст. Валлоҳу аълам. Ояти зер далели ин гуфтаҳост.

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾

Иннаҳу кāна фарӣку-м мин ъибāди яқулӯна Раббанā āманнā фағфир ланā ва рҳамнā ва Анта Хайру-р-Роҳимин. 109.

109. Ҳаройина, аз бандагони Мо гурӯҳе буданд, ки мегуфтанд: «Эй Парвардигори мо, имон овардем, пас, моро биёмӯрз ва бар мо бибахшой ва Ту беҳтарин бахшояндагонӣ!».

Муфасссирон гуфтаанд, ки дар оғози даъвати Расулаллоҳ (с) гурӯҳе аз бандагон мисли Билол (р), Суҳайб (р), Аммор (р), Салмон (р) ва дигарон имон оварда буданд. Мушрикон, аз он ҷумла Абӯ Ҷаҳлу ёронаш онҳоро азоб медоданд ва масхара мекарданд.

Ояти мазкур ва ду ояти баъдӣ чанд лаҳзаеро аз муносибати мушрикон бо он муъминон баён карда аст, ки дар ҳақиқат гурӯҳе аз бандагон мегуфтанд, ки Худоё, имон овардем, пас моро бибахшой ва ба мо раҳм кун, ки Ту беҳтарин раҳмкунандагон ҳастӣ. Оё мушрикон бандагони хоси Маро надиданд, ки ба роҳи онҳо мерафтанд? Баръакс...

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُم ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾

Фа-т-тахазтумуҳум сихриййан ҳаттā ансавкум зикри ва кунтум-м минҳум таъҳакун. 110.

110. Пас, онҳоро то ҳадде ба масхара гирифтед, ки ёди Моро аз дили шумо фаромӯш гардониданд ва шумо бар онҳо меҳандидед.

Худованд дар ин оят аз рафтори зишти мушрикон, ки нисбат ба муъминон доштанд, ёдовар шуда гуфтааст, ки шумо дар дунё муъминонро масхара мекардед. Ба ин кирдори зишти худ то ҳадде дода шуда будед, ки ҳатто ёди Худоро фаромӯш кардед. Дар ивази он, ки Худои якка ва ягонро ибодат мекардед, ба тамасхури онҳо ва ба писанд накардани онҳо (мусулмонҳо) машғул будед.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُونَ

Инни ҷазайтухуму-л-явма би mā сабарӯ аннаҳум ҳуму-л-фāизун. 111.

111. Ҳаройина, имрӯз Ман онҳоро дар ивази сабрашон подош додам, онҳо ба муроди хеш расидаанд.

Дар ояти мазкур Худованд сабаби дар охират соҳиби мукофот гаштани муъминонро чунин баён намудааст, ки имрӯз ба ивази сабр ва тоқате, ки дар баробари азият ва озори шумо нишон доданд, ба онҳо нақутарин мукофот (Ҷаннат ва неъматҳои он)-ро додем. Аммо шумо...

Бо ҳамин тарз дар чаҳор ояти баъдӣ омили аслии бадбахтии Дӯзахиён ва омили пирӯзии Биҳиштиён ошкоро баён шудааст:

قُلْ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ

Қола кам лабиштум фи-л-арзӣ њадада синӣн. 112.

112. (Худо) гӯяд: «Ба ҳисоби шумор дар Замин чӣ қадар солҳо диранг кардед?».

Чун мушриконро ворида Дӯзах мекунанд, бо тариқи сарзаниш аз онҳо пурсида мешавад, ки дар дунё чанд сол умр ба сар бурдед? Валлоҳу аълам, маъно он аст, ки чаро умри худро дар маъсият гузаронидед? Дар посух онҳо...

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ

**Қола лабишнā явман ав баъза явмин^о фас-али-л-
ъадд^ин. 113.**

113. Гӯянд: «Як рӯз ё поре аз рӯз диранг кардем, пас, аз шуморкунандагон бипурс!».

Мушрикон дар муқоиса ба азоби Ҷаҳаннам зиндагии дунёро ба қадре кӯтоҳ мебинанд, ки дар посух мегӯянд, ки дар дунё як рӯз ё камтар аз як рӯз умр дидем. Хулоса, аз шиддати азоб Дӯзахиён ҳатто ҳисоби солҳои умри дар дунё ба сарбурдаашонро фаромӯш мекунанд. Пас, ба онҳо гуфта мешавад, ки аз ҳисобдонон (фариштагон) бозпурсед, то шумо дар дунё чӣ қадар зиндагонӣ кардед. (Барои маълумоти бештар ба оятҳои 55-56-уми сураи «Рум» муроҷиат шавад).

قُلْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنكُم كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

**Қола ил лабиштум иллā қалила-л лав аннакум кунтум
таъламун. 114.**

114. (Худо) гӯяд: «Агар медонистед, шумо зиндагонӣ накардед, магар андаке?»

Дар он асно ба онҳо гуфта мешавад, ки воқеан муҳлати дунё нисбат ба муҳлати охират хеле кӯтоҳ аст, муддати умри шумо низ дар дунё нисбатан кӯтоҳ буд. Агар аз ин ҳақиқат шумо камтарин огоҳӣ медоштед, медонистед, ки ин дунёи ду рӯза бевафост. Он муддати андакро бо ибодати Худованди якка ва ягона мегузаронидед, ки имрӯз мояи хушбахтии шумо дар дунё ва охират мешуд.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

**А-фаҳасибтум аннамā халақнāкум ъабаъа-в ва аннакум
илайнā лā турҷаъун. 115.**

115. Оё пиндоистед, ки шуморо беҳуда офаридем ва он гоҳ шумо ба сӯи Мо бозгардониде намешавед?».

Дар ин оят Худованд ба касоне, ки охиратро ба фаромушӣ супурдаанд, муроҷиат намуда гуфтааст, ки ай инсонҳо, оё гумон бурдаед, ки Мо шуморо беҳуда офаридаему барои гирифтани мукофот ё ҷазои амалхоятон шумо ба сӯи Мо баргардониде намешавед? Ҳаргиз чунин нест! Балки барои ҳисобу китоб, албатта, назди Мо ҳозир карда мешавед.

فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

**Фа таъаллоҳу-л-малику-л-ҳаққ. Лӓ ӓлӓҳа иллӓ Ҳува
Раббу-л-Ъарши-л-карим. 116.**

*116. Пас, бартар аст Худо (Подшоҳ)-и барҳақ, ғайри Ӯ ҳеҷ
Худое барҳақ нест, Парвардигори Арши гиरोмиқадр аст!*

Аз ин, ки Худованд чизеро беҳуда биофарад, поку ҳақим аст. Зеро Ӯ фармонравои барҳақ аст. Дар мулки худ соҳибқудрати беҳамтост ва дар он қомилан тасарруф дорад. Ба ҷуз Ӯ Парвардигор ва Офаридгори дигаре барҳақ нест. Офаридгори Арши гиरोмиқадр аст. Хайру баракат ва раҳмат аз қониби Ӯ фуруд меояд, Ӯ қариму беҳамтост.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ

رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

**Ва ма-Ӣ ядъу маъаллоҳи илӓҳан аҳара лӓ бурҳӓна лаҳу
биҳи фа иннамӓ ҳисӓбуҳу ӓинда Раббих. Иннаҳу лӓ
юфлиҳу-л-кафирӯн. 117.**

*117. Ҳар кӣ бо Худо худои дигареро бихонад, ӯро бар суботи он
маъбуд ҳеҷ ҳуҷҷате нест, пас, ҷуз ин нест, ки ҳисоби ӯ назди
Парвардигори ӯст. Ҳаройина, кофирон растагор намешаванд.*

Худованд дар ояти мавриди назар ишора ба тавҳид намуда ва ҳар гуна ширкро нафӣ (бекор) ва бо ин васила масъалаи мабдау маодро хотиррасон намуда гуфтааст, дар ҳақиқат дар олами ҳастӣ ба ғайри як Худованд, дигар Парвардигоре вуҷуд надорад. Ҳар кас ба Аллоҳи якка ва ягона чизи дигареро шарик донаду ибодат кунад, ӯ ҳеҷ далеле барои собит қардани сухани худ надорад, чунин шахс мушрик (кофир) аст. Ҳисобу қитоби ин гуна мушрик фақат ба Парвардигори якка ва ягона аст. Ӯ Худ ҳисобот мекунад, шахси мушрик хоҳ ноҳақ ҷазояшро мебинад. Ҷазои мушрик абадӣ дар Дӯзах мондан аст. (Ниг. ба ояти 48 сураи «Нисо»).

Дар охир Худованд қотеъона фармудааст, ки агар кофирон имон наоранд, ҳеҷ вақт растагор намешаванд, аз азоби тоқатфарсо ва даҳшатбори Ҷаҳаннам асло ҳалосӣ надоранд. Зеро марг поёни зиндагонии онҳо нест.

Муфасссирони гиROMИҚАДР гуфтаанд: «Худованд сураи мазкурро бо ояи «Ба ростӣ муъминон растагор шуданд» оғоз намуда бо «Дар ҳақиқат кофирон растагор намешаванд», ба поён расонид.» Оре, дар миёни оғоз ва анҷом чӣ миқдор фосила ҳаст? Шоире чунин гуфтааст:

Эй зи хокат офариданд, хокиё ҳушёр бош.

Хок будӣ, хок гардӣ, дар миён ҳушёр бош.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

Ва қу-р Раббигфир варҳам ва Анта Хайру-р-роҳимӣ.118.

118. Ва бигӯ: «Эй Парвардигори ман, биёмӯрзу бибархшой ва Ту беҳтарин бархшояндагонӣ!».

Дар охирин ояти ин сура чун хулоса ва натиҷагирӣ рӯи суханро ба Пайғамбар (с) гардонида, Худованд гуфтааст, ки ай Муҳаммад (с), бигӯ, ки эй Парвардигори ман, биёмӯрз (яъне бубархш) ва раҳм кун, зеро Ту беҳтарин бархшояндагонӣ ва фақат раҳмат ва бархшоиши Ту аст, ки аз раҳмат ва меҳри дигарон инсонро бе ҳоҷат мегардонад.

Худованд дар ояти мазкур ба Муҳаммад (с) дастур дода аст, ки аз Худованд талаби мағфират кунад, то умматон ба Расулаллоҳ (с) пайравӣ кунанд ва онҳо низ чунин талаби омӯрзиш намоянд.

Дар ҳадиси шариф ба ривояти Абӯ Бакри Сиддиқ (р) омада аст, ки эшон фармуд, ки гуфтам: «Ё Расулаллоҳ (с)! Ба ман дуое биёмӯзонед, то онро дар намозам бихонам». Фармуд: **«Бигӯ: Аллоҳумма иннӣ заламту нафсӣ зулман касиро, иннаҳу ло яғфиру-з-зунуба илло ант, фағфир ли, мағфиратан мин ӯиндика варҳамнӣ, иннака анта-л-гафур-р-аҳим»**- «Бор Худоё! Ман бар худ бисёр ситам кардам ва ҷуз Ту касе гуноҳони маро намеомурзад, пас бар ман биёмурз ба омӯрзише аз ҷониби Худ ва бар ман раҳм кун, ки Ту омӯрзгору меҳрубон ҳастӣ».

Поёни сураи «Муъминун» ва лиллоҳи ҳамд.